

DEMOKRACIJA

SOCIJALISTIČNA REVIIJA

VSEBINA: Naša poslanica. — Peter Jug: Vodilna ideja socijalizma kot nravni ideal. — Abditus: Naš majhni človek. — Štebi Alojzija: O ženskem gibanju na Slovenskem. — Dr. L.: Slovenski proletariat in jugoslovansko vprašanje. — Samo: Dvogovor o domovini. — Albrecht Fran: Poslednja skrivnost. — Pregled: Slovenska Socijalna Matica. — Socijalizem. — Politika. — Socijalna politika. — Zadrugištvo.

I. leto.

1918.

1. in 2. št.

II 130945

II 130945

Prejemnikom „Demokracije“.

Prvo in drugo številko naše revije smo poslali mnogim na ogled. Pričakujemo, da postanejo prejemniki tudi naši naročniki. Kdor pa ne naroči revije, tega prosimo, da jo takoj vrne na upravo „Demokracije“ v Ljubljani, Kolodvorska ulica št. 5. — Naročnike prosimo, da nam nakažejo naročnino potem nakaznice, ker nimamo še poštnih položnic; naročniki pa tudi lahko še počakajo z nakazilom naročnine, dokler jim ne pošljemo položnic, a v tem primeru naj nam naznanijo takoj z dopisnico, da se naročajo na „Demokracijo“.

„DEMOKRACIJA“

izhaja začasno po enkrat na mesec kot dvojna številka. Na leto velja K 16.—, za pol leta K 8.—, za četrt leta K 4.—. Posamezna številka po 80 vinarjev.

Za uredništvo je odgovorna Štebi Alojzija.

Uredništvo in upravništvo je v Ljubljani, Kolodvorska ulica št. 5.

Lastnina in založba „Slovenske Socijalne Matice“ v Ljubljani, r. z. z o. z.
Tiska „Zvezna tiskarna“ v Ljubljani.

Naša poslanica.

Zgraditi smo ognjišče, da se zbiramo krog njega vsi, ki verujemo v kulturno poslanstvo demokratizma in socializma, ki hočemo, da vzrašte nov rod na naših poljanah, da vstane lepše življenje. Predvsem hočemo biti glasniki kulturne struje, glasniki idej demokratizma in socializma, ž njimi hočemo prepojit vse naše življenje; v njih vidimo svetlo pot, ki vodi iz sedanjega hlapčevskega životarenja v samosvoje življenje našega naroda.

Svojo prvo poslanico razpošiljamo. Našemu človeku hočemo govoriti, vzdramiti ga hočemo, da vstane in se otrese verig, da se zave samega sebe, da si ustvari svobodno življenje. Težek bo boj. Mnogo je ovir in dosti potrpežljivosti bo treba, otresti se bo marsikaterega predsodka. Ali vero v uspeh dela, ki pričenjamo danes ž njim, nam daje prepričanje, da more človek zavestno poseči v življenje in ga smotreno oblikovati.

Ne prisegamo na nobene dogme, kritično in s prozora svetovnih idej hočemo presojati vsak pojav, svobodne roke hočemo imeti na vse strani.

* * *

Samoodločevanje narodov je prva in temeljna zahteva demokratizma in socializma. Narod je ona plodna celica, kamor mora polagati vsako gibanje svoja semena. Narod je oni okvir, ki edino v njem more danes posameznik razvijati svojo osebnost do najvišje stopnje. Mera, do katere je to možno, pa je dana v svobodi, ki v njej živi narod. Na današnji stopnji človeškega razvoja je predpogoj narodne svobode suverena narodna država z najširšo samoupravo. Narodna država je predpogoj vsakega napredka širokih mas, brez nje ni misliti na uresničenje velikih idej demokratizma in socializma. Zato pojmujeemo samoodločevanje narodov v tem zmislu, da mora doseči vsak narod najvišjo sedanjo obliko političnega življenja — narodno državo! Suverene narodne države bodo šele tvorile temelj za svobodno federacijo narodov, ki bo izključevala izrabljanje slabjših narodov s strani močnejših, da si potem ti ustvarijo in utrde svoj svetovni imperij. Svobodna federacija narodov je najboljši porok za ohranitev trajnega miru. Tako vsebuje ideja samoodločevanja narodov kal nove in širše državne ideje, ideje združenih svetovnih narodnih držav.

V imenu samoodločevanja narodov zahtevamo federalistično državno ujedenje slovensko-hrvatsko-srbskih ozemelj. Za uresničenje te zahteve hočemo zastaviti svoje

najboljše sile. Da si izvojujemo te elementarne predpogoje obstanka in napredka, je brezpogojno potrebno, da stopi vsak posameznik zavestno in odločno v boj za urensničenje velikega ideala in da strnemo v to svrhu vse naše sile v tesno falango. Zato smatramo jugoslovansko deklaracijo v njenem bistvu za krepek zavestni čin jugoslovanskega življa, ki ž njim tolmačimo vsemu svetu svojo zahtevo po osvobojenju in državnem ujedinjenju.

Zavračamo nacijonalistično pojmovanje narodnosti, ki ne jemlje naroda za izhodišče, marveč za cilj življenja, ki mu ni splošna človeška blaginja, marveč sebično narodna korist merilo vsega dejanja in nehanja. Nacijonalistično pojmovanje narodnosti vodi neposredno v idejo narodnega imperijalizma, ki ima za posledico zatiranje in izkoriščanje gospodarsko, politično in kulturno slabejših narodov. Naše pojmovanje narodnosti je socijologično.

Demokratizacija družbenega in državnega ustroja in življenja je cilj, ki po njem stremimo. Demokratizacija je eden najvažnejših problemov sedanje dobe.

V svojem bistvu zahteva demokratizem v prvi vrsti, da se ustvarijo taki vnanji predpogoji družbenega življenja in da se izvrše take državne reforme, da bo v svrhu splošne blaginje možna udeležba vseh doraslih mož in žen pri izvrševanju politične in gospodarske moči, da bodo vsem ljudem zagotovljeni pogoji človeške eksistence, in da bo mogel vsakdo razvijati svojo osebnost pod enakimi vnanjimi pogoji. Uveljaviti se mora politični in gospodarski demokratizem. Ker pa določuje gospodarska moč v pretežni meri politično smer, je jasno, da bo izveden politični demokratizem resnično šele tedaj, ko bo dosežen gospodarski demokratizem.

Cilj, po katerem stremi gospodarski demokratizem, je radikalna odstranitev bede mas, gospodarske odvisnosti in izkoriščanja. Temeljni vzrok bede, odvisnosti in izkoriščanja pa je v neomejeni zasebni lastnini zemlje in proizvodjalnih sredstev, v neuravnani konkurenci pri pridobivanju, v neredu proizvodjanja, dohodnine in porabe. Zato vodi gospodarski demokratizem neposredno v socijalizem, ki zahteva na eni strani odpravo neomejene zasebne lastnine, na drugi strani pa tako ureditev gospodarskega življenja in lastninskih razmer, da se doseže kar največje blagostanje vseh.

Delavec je prvi čutil na sebi in svoji družini veliko krivico, zato se je prvi oprijel socijalizma. Nezavedno je dvignil svoj bojni klic, ki je prihajal in ki še vedno prihaja iz zatohlih, prenapolnjenih lukenj predmestnih hiš, iz velikih industrijskih središč, iz globin rudnikov in iz morskih pristanišč. To je klic lačnih in raztrganih, duševno zanemarjenih in zaničevanih. Preko dežel in oceanov se je raznesel klic, zatirani in brezpravni so se ga oprijeli, razrastel se je v mogočno gibanje, vstale so socijalistične stranke, predbojevnice socijalizma, ki so dvignile politiko iz močvirja osebnih koristi in dnevnih uspehov, ji dale znanstveno podlago, začrtale velike in široke cilje.

Ali socijalizem je več nego veroizpoved politične stranke, socijalizem je postal socijalno in kulturno gibanje, življenski nazor modernega človeka, ki se priznava k demokratizmu v gospodarskem in političnem življenju posameznika, rodbine, razredov, narodov, vse človeške družbe.

Vendar ne zadostuje golo priznavanje k demokratizmu; moderni človek mora tudi živeti demokratično — doma in zunaj. V tej točki pa postane demokratični problem na ta način problem značaja, problem npravne sile posameznika.

Vsled tega zahteva demokratizem mnogo več nego to, da se ustvarijo samo vnanji predpogoji za boljše in lepše življenje posameznika in širokih mas. Res je sicer,

da je družbeno življenje v razsežni meri odvisno od vnanjih materijelnih okolnosti, ali pri tem ni prezreti, da tvori i duševna stran človeške narave zelo važno, če ne odločilno vlogo v družbenem razvoju.

V socialno-demokratskih, t. j. v socialističnih vrstah, ki se priznavajo k nemškemu socializmu, se duševna stran človeške narave skoro popolnoma prezira, nazaranje o družbenih problemih je čisto mehanično, materijelno: od izpremembe samo vnanjih okolnosti se pričakuje rešitev demokratičnega problema.

Vsled našega psihofizičnega nazaranja o družbenih problemih zavračamo nazor, da oblikujejo človeka le razmere, zavračamo zgodovinski materijalizem, ako bi hotel biti edina razlaga za vse izpremembe v razvoju človeštva. Prepričani smo marveč, da igrajo v življenju i duševni činitelji odločilno vlogo, da poleg materijelnih okolnosti i ti določajo smer družbenega razvoja.

Demokratizem in socializem zahtevata vsled tega tudi visoko duševno, zlasti srčno kulturo posameznika, trdne značaje in medsebojno strpnost. Le npravno visoko stoječi ljudje morejo udejestvovati visoke cilje demokratizma in socializma. Zato je potrebno na eni strani vztrajno podrobno prosvetno in socialno delo, katerega cilj mora iti za tem, da se vzgoje trdni značaji, na drugi strani pa, da stoje na čelu socialističnega gibanja ljudje čistih rok, neoporečnih značajev in neomahljivih načel.

Vzgojevalno, prosvetno in socialno delo pa je ravno polje, kjer je poklicana inteligenca, da zastavi svoje sile, da izpolni svoje kulturno poslanstvo.

Vsled našega nazaranja o družbi ne moremo prezreti dejstva, da tvori versko čustvovanje bistveni del duševnega življenja pri pretežni večini naših ljudi, in da pomeni vsled tega važno kulturno gibalno. Versko čustvovanje je prepojilo narodovo dušo tako, da je postalo bistveni del njegove osebnosti. Ker smo prepričani, da se čustvovanje ne da nikomur vsiliti, stojimo na stališču verske strpnosti in medsebojnega spoštovanja tako med verskimi družbami kakor med posamezniki. Da morejo verske družbe izvrševati svoje kulturno poslanstvo in da more i država zadostiti svojim nalogam, je popolna in vsestranska medsebojna neodvisnost obeh neobhodno potrebna; zato stojimo na stališču ločitve cerkve od države.

* * *

Slovenski-jugoslovanski socializem se do danes še ni razrastle v krepko gibanje, ki bi vsaj soodločilno vplivalo na življenje slovanskega juga. Vzroka sta predvsem dva: malo razvita industrija, trgovina in prometna sredstva, ki ustvarjajo delavca, predbojevnika socialistične misli — in pa dejstvo, da jugoslovanska socialno-demokratska stranka, ki je do danes edina pri nas propagirala socializem, ni vedno in povsod dovolj globoko in široko zajemala iz naroda. Propagatorji in voditelji stranke se ne zavedajo tega, da so sicer socialistične ideje mednarodne, vsemu človeštvu skupne, ali da se te ideje oblikujejo in udejestvujejo pri različnih narodih različno, odgovarjajoče pač mišljenju in čustvovanju posameznih narodov, medsebojnemu razmerju družbenih slojev ter višini politične in gospodarske organizacije, ki so jo dosegli. Idejno zajemajoča iz nemškega socializma je enostransko posnemala delovanje nemške socialno-demokratske stranke in njene naprave. Vsled tega se tudi ni moglo krepko razvijati lastno produktivno, duševno delo. Posledica tega je nejasnost v načelih in nedoslednost v taktiki. Tako koleba stranka med radikalizmom in oportunističnim: načeloma, teoretično hoče biti radikalna, v dejanju, praktično je oportunistična.

Da je torišče stranke tako majhno in da so njeni uspehi tako neznatni, je vzrok tudi v tem, da se je stranka pri svojem delovanju omejevala le na industrialno delavstvo.

Naravno je, da se opira nemška socialna demokracija skoro izključno na industrijsko delavstvo. Njen delokrog se razteza po visoko razvitih industrijskih in agrarnih ozemljih, kjer je socialna diferenciacija že daleč napredovala. Delavcu stoji nasproti visoko razvit in razredno zaveden razred velikih posestnikov, mogočnih industrijskih in finančnih podjetnikov. Takšen položaj napravlja boj proletarskih mas enostavnejši in omogočuje izraziti razredni boj.

Pri nas sta industrijski in finančni kapital šele v razvoju in se nahajata v pretežni večini v rokah tujcev. Isto velja o veleposestvu, ki je vrh tega še monopolizirano v cerkvenih in plemenitaških fidejkomisih. Zgolj industrijskega delavstva je malo. Tuj kapital uvaža tujerodno delavstvo, nasilno raznaroduje domače, ki je še večinoma nekvalificirano. Tuj kapital stremi po tem, da vtelesi jugoslovanska ozemlja svojemu imperijalizmu, da nas tako oropa vsake svobode ter uniči našo narodno individualnost. Iz tega vzroka mora naše delavstvo izvojevati še boj za narodni obstoj. Narodni in socialni boj proti tujemu kapitalu in podjetništvu se strneta v eno in vsled tega je obrnjen naš razredni boj v prvi vrsti nazven, pri čemur pa je samoumevno, da je treba bojevati vzporedno razredni boj tudi na znotraj.

Razrednega boja pa ne pojmuje v tem zmislu, da proletarijat premaga in podjarmi nasprotnika, da najpopolnejše zagospoduje nad njim in vso družbo. Razredni boj gre marveč za tem, da izruje razlike, da uniči gospodstvo enega razreda nad drugim in nad vso človeško družbo. Razredni boj tvori sredstvo pri demokratizaciji družbenega življenja.

Socialne diferenciacije v velikem obsegu pri nas še ni, ker je narod po svoji pretežni večini kmetiški. Vsi drugi sloji pa, ki izhajajo po svoji večini iz našega kmetiškega življa, še nimajo samonikle osebnosti, njihovo naziranje je še vkovano v predsodke kmetiškega človeka. Naše industrijsko delavstvo, prepojeno z nazeri kmetiškega človeka, je še zelo konservativno in stremi iz odvisnosti tovarniškega delavca po samostojnem življenju malega kmeta. Naš industrijski delavec je deloma še dvoživka. Na Slovenskem imamo malo buržvazije v pravem pomenu besede, ta se šele poraja in postane samozavestnejša šele takrat, ko bosta domača industrija in finančni kapital vse višje razvita nego danes. Mesto razvite buržvazije imamo pri nas le malomeščanstvo s svojim ozkosrčnim obzorjem. To malomeščanstvo je brez večjih političnih ciljev, vsled česar je politično manj zanesljivo, razredno pa skoro indiferentno.

* * *

Prosta, vsem pristopna je naša tribuna. Ne vprašamo po strankinem in stanovskem pripadništvu. K sodelovanju v naznačenem zmislu vabimo vse, ki mislijo in čutijo demokratično in socialistično: teoretike in praktike; vse, ki imajo kaj povedati svojemu proletarskemu narodu v teh usodnih dneh.

Socialistična omladina.

Peter Jug:

Vodilna ideja socializma kot nravni ideal.

I.

Uvod.

Staro geslo „Kdor ne dela, naj ne je,“ je z dejstvi v najostrejšem nasprotju. Kljub temu je to geslo izraz globoko utemeljenega nramnega prepričanja, ki se bori vsem oviram kljubujoč za uveljavljenje.

Moderni socializem ni nič drugega, nego iz tega nramnega principa izveden gospodarski red. Zato se da reči isto tudi o njem.

Nacijonalni ekonomisti navajajo tisoč ovir, ki se mu stavljajo nasproti. In to tako utemeljenih ovir, da bi imel človek skoro vtis: globlje spoznanje nas sili, da zavračamo vodilno idejo socializma, zahtevo, naj dobi vsak delavec plačilo, ki je v sorazmerju z njegovim trudom.

A ta vtis dobiva samo površen opazovalec. Čim bolj se poglobljamo v glavne probleme socialistične teorije, tem jasneje nam postaja, da je vodilna ideja socializma nramen ideal, ki ga ne more omajati nobena narodno-gospodarska teorija.

V naslednji študiji poskusim pokazati, da je ta trditev pravilna.

II.

Zemljiška renta.

Izvir zemljiške rente — in pozneje uvidimo, da sploh vsake rente, vsakega brezdelnega dohodka — je v tem, da je produktivnost delovne sile različna in odvisna od pogojev, ki niso z delavčevim naporom v nobeni zvezi.

Konkreten primer! Primerjajmo našega Kraševca z bogatim farmerjem iz južne Amerike. Ta živi na kamenitem kraškem svetu, kjer donaša najtežje delo le pičel sad. Onemu tam rodi zemlja malone sama. Človeku skoro ni treba drugega nego spravljati.

Ako misli Kraševceva ekonomično, bo ravnal tako, da mu bo donašala enota napora čim največ sadov: izselil se bo v Ameriko. Ker bo našel tam zemljo že razdeljeno, je prisiljen se pogajati z lastniki te zemlje. Posledica je pogodba, ki mu daje pravico obdelovati zemljo, a to samo pod enim pogojem. Pod tem pogojem, da prepušča del tega, kar je pridelal, lastniku zemlje. S tem sta zadovoljna oba, Kraševceva in Amerikanec. Prvemu donaša enota napora kljub tributu več sadov, kakor v primeru, če bi bil prisiljen delati sicer brez tributa, a pod bolj neugodnimi pogoji. Drugemu tudi njegova bogata zemlja brez dela nič ne nosi. Ta pogodba pa mu donaša brezdelne dohodke, rento.

Če si mislimo mesto posestnika, Kraševca, [delavca, ki sploh nima zemlje, je produktivnost njegovega dela za primer, da bi hotel producirati sam zase, enak ničli. Posledice so iste kakor v prvem primeru. Kvantitativno merjen je drugi primer težji od prvega, — v bistvu pa sta oba eno in isto.

Nacijonalna ekonomija imenuje zemljiško rento, kakor smo jo videli v prvem primeru diferencialno rento, a v drugem primeru govori o monopolni renti. To razločevanje ima svoj pomen, kjer se glavno uvažujejo praktične posledice zemljiške rente in odredbe, ki naj jo odpravijo. Za nas je brez pomena.

Vsaka zemljiška renta, vsaka renta sploh bi se dala imenovati monopolna. Vedno izhaja renta od tod, da razpolaga kdo izključno s stvarmi, ki so predpogoj za produktivnost dela, ali pa vsaj za gotovo stopnjo te produktivnosti. Kdor jih nima, je prisiljen jih kupovati s svojim delom. Neomejeno razpolaganje s takozvanimi produktivnimi sredstvi ima za posledico razpolaganje s človekom.

Zato je vredno pomisliti, ali se da npravno opravičiti neomejeno razpolaganje s produktivnimi sredstvi. Za primer zemljiške rente je odgovor lehak.

Med stvarmi zunanjega sveta in med človekom ne more biti nikakih vezi, ki bi jih moglo npravno čustvovanje priznati. Svet in rodovitnost zemlje, vse to niso darovi, ustvarjeni za izvoljence. Privatna lastnina se da razložiti iz individualnega egoizma. A temu egoizmu nasproti stoji z vso pravico socijalističen idealizem.

III.

Podjetnikov dobiček.

Podobno kot zemlja in zunanji svet, vpliva na produktivnost napora način, kakó zastavimo svoje sile, torej dejstvo notranjega sveta, misel, ideja.

V pojasnilo hočem navesti zopet konkreten primer.

Na eni strani prevažanje pošte iz Evrope v Ameriko po ladijah, na drugi strani obveščanje po telefonu. Kako različen efekt donaša tukaj isti napor.

Tu je oplodila misel silo in jo napravila produktivnejšo. V kolikor je misel, ideja, inteligenca, nekaj, česar nima in ne more imeti vsak, mora imeti to popolnoma enake posledice, kakor smo jih razvili v primeru zemljiške rente.

Vprašanje je, če se da vsaj ta primer rente npravno opravičiti. Ideja, misel, je vsaj za površnega opazovalca nekaj osebnega. Iz tega bi se dalo sklepati, da je prav, ako pripadajo poedincu tudi sadovi ideje.

Socijalistična teorija to po pravici pobija s takozvanim materijalističnim pojmovanjem zgodovine.

Zemljiška renta omogoča posameznikom brezdelno življenje in šolanje duha, kakor ga drugi ne morejo imeti. Inteligenca, ideja, iz nje izhajajoča renta, je samo oblika, v koji se zopet pojavlja krivica zemljiške rente v povečani obliki.

To pojmovanje se v celem obsegu ne da vzdržati. A največji del resnice je v njem brezdvomno.

V kolikor je misel nekaj od ekonomskih pogojev neodvisnega, tudi v tem ni izključno oseben pojav. V osebi se kristalizirajo sadovi duševnega dela milijonov. Zato ni ideje, ki bi bila izključno osebna last. Sodelovanje posameznikovo je pri mišljenju zelo majhno, neizmerno manjše nego se zdi površnemu opazovalcu.

Zato ima socijalistična teorija prav, ako tudi ideje, misli ne pripoznava kot faktor, ki bi bil opravičen ustvarjati brezdelen dobiček. Ideja je vzrasla iz podlage, ki jo daje okolica in naj koristi vsej okolici!

IV.

Renta od prihrankov.

Tretji faktor, ki vpliva odločilno na produktivnost dela, so prihranki. Primer nam to takoj pojasni.

Vsakdo ve, da se da prepeljati po železnici z enoto napora več stvari nego z navadnim tovornim vozom. In sicer tudi takrat, če postavimo v račun delo za zgradbo železnice.

Transport po železnici pa ni vsakemu mogoč. Ovira ni samo pomanjkanje za to potrebne inteligence, ampak še nekaj drugega.

Za zgradbo železnice je potrebno toliko in toliko tisoč delovnih dni. Med tem časom delo ne donša prave koristi. Kljub temu je treba tudi za čas graditve jesti. Kdor bi ne imel lastnih ali izposojenih prihrankov, bi moral gradbo železnice opustiti.

Kako vlogo igrajo v gospodarstvu prihranki, se vidi najbolj iz tega, da je često iznajditelj prisiljen prepustiti izkoriščanje svoje ideje kapitalistu, možu, ki ima prihranke.

Večja produktivnost s prihranki razpolagajočega napora omogoča podobno izkoriščanje tuje delovne sile, kakor smo jo videli v prejšnjih dveh primerih. Delavec daje za prepustitev prihrankov en del tega, kar je z njih pomočjo pridelal in ravna kljub temu ekonomično. Lastnik prihrankov pa zasluži z istim delom več, ako prodaja prihranke, nego tako, če bi z njih pomočjo končno produkcijo izvedel sam.

Samo prvi primer nosi rento, brezdolni dobiček.

Tudi ta dobiček v ogromni večini primerov nima osebnih virov.

Običajno naziranje združuje sicer z imenom prihranek predstavo osebnega odtrgavanja in smatra navadno rento iz prihrankov kot plačilo za to.

Socijalistična teorija pobija to naziranje po pravici.

Računski poizkus, koliko bi si bil mogel prihraniti delavec, ako bi bil dajal vse svoje življenje ves svoj zaslužek na stran, nam dokazuje jasno, da ne bi doseglo to premoženje niti stotisočev, kaj šele milijonov. Ta račun je matematičen dokaz, da si ni mogoče pridobiti milijonskih premoženj z osebnimi prihranki.

Prihranki prihajajo sicer v resnici od odtrgavanja, od neuživanja pridelanega; a milijoni, ki tako hranijo, niso identični s tistim, v čigar blagajno se stekajo ti prihranki kot različne vrste rent.

V.

Trgovčev dobiček.

Zemlja, ideja, prihranki. V posameznem gospodarstvu so to tri sredstva, ki večajo produktivnost dela.

V prometnem gospodarstvu so to trije elementi, ki donšajo v zvezi s tujim delom rento ali brezdolni dobiček. Samo v zvezi s tujim delom donša monopol rento. Najrodnejše polje je ne donša, če ni tujega delavca, ki ga obdeluje. Od najžejnejše ideje ne moremo imeti podjetnikovega dobička, ako nismo pritegnili tujega dela. Prihranki ne donšajo obresti brez tuje delovne moči.

Socijalistična teorija ima v gotovem zmislu prav, ako imenuje vsako rento izkoriščanje; vendar lahko povzroča ta izraz nesporazumljenje.

Vedno si moramo biti v svesti, da se vrši v danih razmerah izkoriščanje tudi v interesu „izkoriščanca“.

Zveza monopolnih elementov z delom ustvarja nove vrednote, velk plus, iz kojega črpajo vsi s pridom: rentir, delavec in tudi tisti, ki za to zvezo skrbi, trgovec.

Trgovčev dobiček ni posebna vrsta rente. To je podjetniški dobiček, ako ima svoj vir v spoznanju ugodne konjunkturo, a dobiček od prihrankov, ako omogoča trgovsko konjunkturo še le razpolaganje s prihranki, s kapitalom.

VI.

Narodno-gospodarska korist različnih rent.

Na prvi pogled se zdi, da je treba odpraviti samo privatno rento tvoreče monopol, pa odpravimo privatne rente in povečamo ravno za toliko dohodke izkoriščanih.

In vendar često ni tako. Rentir opravlja često posebne narodno-gospodarske funkcije, ki so za splošni narodno-gospodarski napredek tako velik plus, da bi jih moral prevzeti, ako bi rentirja ne bilo, kdo drugi. Vsaka reforma v socijalističnem zmislu mora imeti to dobro pred očmi.

Zemljiška renta je često gmotna podlaga, ki omogoča inteligenco in strokovno izkoriščanje zemlje.

O podjetniškem dobičku se da reči isto. Razen tega daje ta dobiček vsakemu gospodarskemu napredku ekspanzivno silo, ki priteguje vedno širše kroge v svoje območje.

Ravno tako je z rento od prihrankov.

Poleg tega je vsake vrste renta najvažnejši faktor, ki ustvarja prihranke, narodno-gospodarski kapital in s tem gospodarski napredek.

Kdor ima velikanske dohodke, temu je hraniti psihologično lahko. Ako bi ta dohodek razdelili na več manjših delov, bi povečali uživanje, ker bi postalo hranenje psihologično težje.

Vse to sicer ne more opravičiti privatne rente.

Nikjer ni rečeno, da se da skrbeti za vodstvo produkcije, za ekspanzijo kulturnega napredka, za prisilno hranjenje samo na ta način.

A pri vsaki reformi, ki naj koristi, moramo imeti tudi te probleme pred očmi. Drugače bi utegnili gospodarsko šibkim škodovati, ko bi jim hoteli koristiti. Praktični primer za tako delo nam nudi način, kako so se ustanovljali po Slovenskem svoj čas konsumi in kako se združeno delo deloma še danes vodi.

VII.

Renta kot posledica sile.

Zunanja sila je vplivala soodločilno na razdelitev zemlje in je tako sopovzročitelj zemljiških rent in s tem vseh drugih rent prostega gospodarskega prometa.

A tudi neposredno ustvarja sila renti podobne dohodke.

Praktično najvažnejši primer rente kot posledice sile so davki.

V milijardnih proračunih modernih držav je nakopičeno ogromno bogastvo. Vsi, ki morejo zajemati iz teh virov, postajajo tako deležni prednosti kapitala v prostem prometu. Luksus z Ringa in Kärntnerstraße ima svoj prvotni vir v sili države in v uspehih z bojišča.

Vae victis! Premagani ostajajo navadno tudi ubogi. O pravičnosti tu seve ni govora, ampak samo o sili.

Socijalistična teorija je to pravilno spoznala in je postavila boj za državno moč v središče svoje politične prakse.

Država naj ne pomaga ustvarjati privatnih rent. Ona naj bo nasprotno protitež, ki naj stalno paralizira tendence zasebno-pravnega gospodarstva.

VIII.

Kapitalizem.

Denarno gospodarstvo izraža vse te pojave v denarju.

Z denarjem se da kupiti vse: zemlja, prihranki, da, celo inteligenca. Zato donša posest denarja v zvezi s tujo delovno močjo rento. Ljudski jezik imenuje denar, ki donša rento kapital in onega, ki to rento vleče, kapitalista.

O upravičenosti obresti se da reči le to, kar se da reči o prvotnih pojavih ki omogočajo obresti.

IX.

Sklepne misli.

Vsaka renta je dohodek, do kojega prihaja posameznik le slučajno brez osebne zasluge. Zato bi bila ideal taka uredba narodnega gospodarstva, v koji bi privatnih rent ne bilo.

Temu idealu pa se stavlja neštete ovire nasproti, ovire, ki bodo deloma vedno obstajale in tirale gospodarski razvoj proč od ideala.

Kljub temu je boj za ideal izredne praktične važnosti. Kdor ga ima jasno pred očmi, ta se mu bo v trdem boju približeval. Kdor ga je izgubil, ta se mu oddaljuje.

Boj za socijalističen ideal, je boj za svobodo in človeško dostojanstvo.

Najvažnejše v tem boju je: pridobiti za ideal duhove, razširiti prepričanje, da je le tisto plačilo prav naše, ki je v sorazmerju z našim delom. Vse drugo je upravljano imetje. To imetje uporabljati zato, da moremo brezdelno živeti in čezmerno uživati je greh, sličen tatvini in umoru. Prvo je vzgojiti duhove takó, vse drugo bo privrženo.

Z nravnim pritiskom mora iti vzporedno zunanji, pravni pritisk.

V poslednjem primeru je treba velike previdnosti in često tudi odpora proti površni sodbi množice gospodarsko šibkih. Najbolj pa je treba velike, neomejene ljubezni za idejo, ki bo žela vero in zaupanje in postala tako skala, na kojoj sezidan more postati socijalizem kulturna sila bodočnosti.

Abditus:

Naš majhni človek.

Kdo ga pozna?

Malokdaj se je oglasil, tako da skoro nihče ni vedel zanj. Kadar pa je stopil na plan, se je našemaril s tujim perjem; dušno je bil razdvojen, oslavljen. Sramoval se je priznati, da je po svojem socialnem bistvu majhen. Štulil se je med velike gospode, se trudil in se tepel za njih interese, svoje pa zanemarjal. Nova doba ga bo zoblikovala v vodilnega človeka družbe, prerrojene v demokraciji.

Ako se napotimo po naših mestecih, trgih in vaseh, povsodi naletimo na slovenskega majhnega človeka: — majhnega poljedelca, ki ima premalo zemlje, da bi mogel prerediti številno družino in povečati svoj podložniški dom. Doslej se je prišteval k velikim agrarnim gospodom, misleč, da jim je enak. — Delavca, ki ga gmotno in duševno podjarmlja veliki industrijski kapital tujcev. Doslej je zadovoljen služil kapitalistični gospodi, ki mu ni odkupila le rok, temveč tudi dušo. Če je mogel, je ušel iz tega dvojnega suženjstva čez ocean...

Javnega in zasebnega nastavljenca, ki je stradal in trpel vsakovrstno pomanjkanje vsled svoje nezadostne plačice. Doslej je v javnem življenju nastopal kot veliki gospod; podoben je bil širokoustnemu bahaču, ki mu bodo nestrpni upniki jutri prodali domačijo.

Naš majhni človek! Doma, v tihem zatišju je obupoval in rentočil nad svojo usodo, nad revščino in družabno onemoglostjo; pred ljudmi, v javnem življenju, pa se je potvarjal in tajil svoje socialno bistvo. Zato se ni mogel uveljaviti, ostal je lakaj tujih interesov, suženj predsodkov, ki mu jih je vcepila napačna in pomankljiva javna in domača vzgoja. Nalikoval je gosposko oblečenemu sinu, ki se na cesti sramuje kmetiške matere, delavskega očeta.

Sedaj prihaja na površje, spoznava svoje socialno bistvo, svoje potrebe in naloge.

Nova doba bo demokratična. Majhni človek bo nositelj njenih idej. Doslej so mu vsepovsod dopovedovali, da je najvišji cilj spodobnega človeka, da postane „gospod“. Ko bo dosegel ta čin, bo tudi srečen. Naš majhni človek dostikrat ni vedel, kam naj bi položil glavo, s čim bi se nasitil; vendar pa je hotel biti „gospod“. Napačni vzori, ki so mu jih predpostavljali, so ga privedli tako daleč, da se je posmeoval tistim svojim redkoštevilnim tovarišem, ki so spoznali in priznali svoje družabno bistvo in so se hoteli uveljaviti po svoji demokratični naturi. Le ti so govorili takole:

Majhen človek si, ker si socialno oslabel in onemogel. Po svojem družabnem bistvu in čustvovanju si element demokracije. Družabno ste si enaki: — poljedelec, ki se te drži vlažna prst domače grude, delavec, ki koplješ premog in liješ železo, nastavljenec, ki delaš v pisarni ali v šoli. Zakaj mnogo nižji ste kot moderni velikaši, ki vas vladajo, izzemajo in tlačijo. Vsled svojih praznih rok, ubožnega doma, vsakdanjih gmotnih skrbi, ste zgolj hlapci, ljudje malokdaj.

Naš, slovenski majhni človek se je tej filozofiji posmehoval. Zora nove dobe pa odgrinja njegovim začudenim očem nov svet: — večji od tega, v katerem je doslej živel in se potvarjal, solnčnejši vsled svobode, ki bo dvignila v razmah vse njegove npravne in gmotne moči. Spoznanje je sledeče: uveljaviti se mora kot majhni človek; sam mora ravnati svojo usodo; odslej mora živeti sebi, ne drugim, da bo postal svoboden in ne bo zanikarni hlapec tujih interesov in idej. Dosledno in vsepovsod izvedena demokracija ga bo dvignila kot človeka, uveljavila bo človeško dušo kot oblast grobe materielnosti.

Sociološko spoznanje in demokratično čustvo bosta dvignila slovenskega majhnega človeka iz globine, v katere temini je taval doslej. Dala mu bosta usposobljenost, da bo znal sam zastopati svoje koristi in pa zavest vzajemnih potreb in nalog.

Kaj pa je demokracija?

Marsikdo še danes misli, da je tisti pravi demokrat, ki hodi v škornjih in zamazani suknji po svetu. To ni demokracija, ker ona je v duši, v čustvovanju. Demokratično čustvovanje zoblikuje posameznika v strpen in npravno jak značaj. Ta srčna demokracija navaja človeka, da spoznava svoje slabosti, daje mu stremljenje po družabnem in npravnem zboljšanju. Srčno poglobljena demokracija je najvišja etična potenca, celo višja nego zgolj materielno zamišljeni socializem. Demokratično čuteči in živeči človek vé, da je suženjstvo, hlapčevstvo vsake vrste, naglavni greh, da je nemoralno. V tem spoznanju in stremljenju postane socialno majhen človek npravno in duševno velik, močan. V tem znamenju boš zmagal.

Doslej je bil naš majhni človek gmotno izkoriščan, duševno pa potlačen. Njegova notranja sila — um in srce — mu bo naklonila voljo, osvoboditi se in uveljaviti enakopravnost.

* * *

Poglavitna krivda našega majhnega človeka je bila, da je prepuščal zastopstvo svojih javnih zadev drugim, da je bil brezbrizen za vse, kar je bilo resnično njego-

vega. Četudi je bil takšen brezbriznež, je vendarle čutil, da to ni prav, zakaj čustveno je hrepenel po svobodi in samoodločbi v vseh rečeh. Toda napačni predsodki so mu zastrli jasni razgled, manjkalo mu je nezlomljive volje za osamosvojitvev. Naj zadošča samo nekaj zgledov iz našega javnega življenja polpretekle dobe.

1.) Stanovska organizacija slovenskega delavstva je bila razcepljena na tri delce; vsled tega je bila šibka. To razcepljenost so povzročila politična in socialna načela; in vendar je bistvo teh organizacij predvsem gospodarsko delo, ne politična agitacija. Socialno demokratični delavec se je stanovsko organiziral mednarodno kot oseba. S tem je prepustil vodstvo svojega stanovskega gospodarskega boja doma drugim, ki žive daleč proč od njega, v drugih razmerah. Prav bi bilo, da bi se bil organiziral v obodju narodne pripadnosti in se v tej naravni in močni obliki pridružil enako organiziranim tovarišem drugih kulturnih narodov. — Krščansko socialni delavec se je iz versko političnih vzrokov organiziral posebej, narodno čuteči delavec pa iz narodno-političnih povodov. S tem je bila stanovsko-gospodarska organizacija slovenskega delavstva razcepljena na tri raznobarvne delce, ki so se medsebojno pobijali in izključevali — v škodo delavstva samega. Ko to premišljamo, se smemo vprašati, ali niso dane dovolj močne skupne točke, ki bi združile te razcepljene delce v njih bistvenosti? In ko bomo iskali vzorov, se bomo vprašali, ali je nemški ali angleški ali ameriški zgled boljši in prikladnejši razmeram, v katerih živi slovensko delavstvo?

2.) Zadrudna organizacija ima namen, da ščiti gospodarsko šibkega, majhnega človeka; ona naj bo hrbtnica njegove socialne in narodne obrambe. Zadrudna misel temelji na sociološkem spoznanju, da se more majhni človek ubraniti brezmejnemu podjarmljenju velekapitala le s pomočjo gospodarske asociacije. Tako se je pri nas najpoprej zadrudno organiziral kmet, za njim deloma tudi delavski stan. Tudi ta gospodarska organizacija našega majhnega človeka je razbita na — politične smeri; kakor da bi bila njena naloga služiti vsakdanjim političnim prepriro, ne pa resni in smotreni socialni, gospodarski in narodni obrambi. Politične stranke naj služijo ideji asociacije narodnih produktivnih in delovnih sil, ne narobe, zadrudništvo političnim strankam. Stranka, ki med narodom nima tolikšne idejne moči, da bi se sama zdržala na površju, nima bodočnosti. Zadrudna organizacija ima pomen sama v sebi, ne izven sebe. Kdor jo izrablja, ne pozna ali noče priznati njene prave bistvenosti in npravnosti.

3. Naši srednji stanovi, med katerimi je največji del slovenske inteligence, so bili doslej za socialne in gospodarske probleme najbolj brezbrizni. Oglejmo si našega javnega ali zasebnega uslužbenca! Do najnovjšega časa se je čutil „gospoda“, ki ga socialni in gospodarski boji drugih stanov ne brigajo. In vendar po svojem socialnem bistvu spada med proletarizirani delovni sloj. Dandanes, ko je vojna proletarizirala stotisoče pripadnikov srednjih stanov, se spoznava velika škoda, ki jo je zakrivila pomotna domislica, da so ti inteligenčni stanovi vzvišeni nad drugimi. Njih stanovska organizacija je še zelo šibka, gospodarske pa sploh nimajo, četudi so bili že v predvojni dobi gospodarsko neusmiljeno izkoriščani, posebno kot konsumenti. Sedaj tudi med te proletarizirane srednje stanove prihaja spoznanje socialne zavesti in vzajemnosti.

* * *

Lahko bi nanizal še celo vrsto primer. Naj navedene zadoščajo. O vseh teh rečeh premišlja v veliki dobi preroreni majhni človek. Njegov razum se je opuzil stare brezkoristne navlake predvojne dobe; opuzen se bo zablesketal v svojem naravnem bistvu: — v demokraciji. Letá mu bo prinesla spoznanje, da mora njegova osvobo-

ditev biti njegovo delo, da jo mora izvesti sam. S tem bo postal nositelj demokratičnih idej, naše zavedne, narodno psihične demokracije.

Nekaj mesecev pred njegovo smrtjo svá se o tem razgovarjala z rajnim drjem. Jan. Ev. Krekom. On je bil vse to že davno spoznal; zato je iskal tistih skupnih točk, ki so bistvene našemu majhnemu človeku. Dejal mi je: Sociološko znanje me je nujno privedlo do misli, da so med nami tiste točke, ki nas vežejo, bistvenejše kot one, ki nas razdvajajo. Pa če bi nas ne vezalo nič drugega kot zgolj demokratično čustvo, je že ta vez tako močna, da se moramo sniti na bodočih potih.

* * *

Dosedanja zgodovina našega majhnega človeka je poučna za daljno bodočnost. Ne potrebujemo formalne demokracije, ki je lažniva, temveč duševne, ki bo prenovila človeško družbo in njene uredbe. Ta novi duh, ki nas že obletuje, bo dvignil do- slej speče gmotne in umstvene ljudske sile v silen razmah. Majhni človek se bo za- vedel, da sta bila njegovo dosedanje brezpravje in njegova lahkomišelná brezbriznost nemoralna. Vsled tega bo nova doba njegova; njegova duša in dlan jej bosta utisnili svoj pečat.

Stari svet pada, — novi se poraja v vzbujenih ljudskih dušah.

Štebi Alojzija:

O ženskem gibanju na Slovenskem.

Ali lahko govorimo o ženskem gibanju na Slovenskem? V teku zadnjih dvaj- setih let je bilo pač nekaj pojavov, ki so zbudili upanje, da se začne tudi pri nas gibanje, ki naj bi zbudilo ženstvo k polnemu, zavestnemu življenju. Pojavili so se ženski listi, ustanovljenih je bilo nekaj ženskih društev, a vse je ostalo fragmentarično. Klici po združitvi ženstva so ostali v širokih plasteh skoraj brez odmeva.

V narodu, ki šele vstaja, je začetek vsakega gibanja neizmerno težaven, zlasti pa še v narodu, ki je številno šibak. V takem položaju mora biti smer gibanja dobro preudarjena, način delovanja pa prikrojen danim razmeram. Žensko gibanje na Slo- venskem je ostalo brez globljih učinkov prav zaradi tega, ker je hotelo presaditi gesla ženskega gibanja iz tujine brez vsake kritične presoje na naša tla, bilo je zgolj teore- tično, a se ni oziralo na praktične zahteve našega naroda. To je bila usodna napaka. Enakopravnost, enakovrednost, politična svoboda, vseučiliška izobrazba so sicer vab- ljivi naslovi, a kaj pomaga, če ni zanje primernih prejemnikov. To je bila za presežno večino našega ženstva pretuja pesem, nje ritem ni imel nobene privlačne sile zanj. Takratna generacija — z malimi izjemami seveda — še ni imela dovolj širokega ob- zorja, da bi bila spoznala važnost zahtev ženskega gibanja. Ker se je samostojno žensko gibanje izjalovilo, so se polastile posamezne politične stranke — a le tako mimogredoč, bolj za dekorum — ženskega gibanja in so ga prikrojile primerno svojim splošnim interesom, slavile so „rodoljubkinje“, „prave krščanske žene“, „narodne dame“ itd. In pri tem je ostalo do danes. Od vsega začetka ni prišlo žensko gibanje na pravi tir, ker se ni oziralo na socialni, gospodarski in kulturni položaj našega na- roda. Začetnice gibanja so hotele graditi takoj prvo nadstropje, ko ni bil zgrajen še

in utrjen temelj. Ako bi bile premotrile dejanski položaj našega naroda, njegovo šolstvo, socialno grupacijo, njegove težnje, bi bile zasnovale delo povsem drugače. Toda živahno gibanje v tujini jih je premotilo in niso videle žalostnih razmer doma, ki bi jih bilo treba najprej izboljšati. To velja tudi še danes, ker bistveno se v tem oziru ni izpremenilo mnogo. Izprememba na boljše, ki je seveda velikega pomena, je edino ta, da imamo z vsakim letem višje število izobraženega ženstva, ki je poklicano, da oživotvori samostojno žensko gibanje na Slovenskem.

V naslednjem hočem le v velikih obrisih podati nekaj misli o tem, kako naj bi bilo organizirano žensko gibanje na Slovenskem, da bi ne bilo le v korist ženstvu, temveč vsemu narodu.

Socijalistično naziranje o ženskem vprašanju je znano. Po tem naziranju je žensko vprašanje le del splošnega socialnega vprašanja.

To naziranje je edino pravilno, ker ne gre, da bi reševali posamezna socialna vprašanja brez medsebojne zveze, ali pa eno na škodo drugega. Socialni položaj našega naroda je položaj malega naroda, ki je še le v prehodni dobi iz primitivnega gospodarskega življenja v kapitalistično industrijsko življenje. V njem prevladuje še vedno mali kmetiški živelj, malo obrtništvo in šele zadnja desetletja prihaja bolj in bolj na površje industrijsko delavstvo; narod tvori torej zgolj proletarska masa. Naše socialno vprašanje je, kako naj umstveno, gospodarsko, kulturno in politično dvignemo to najširšo plast slovenskega naroda; v dobri rešitvi tega vprašanja je zagotovljen naš obstoj in vsestranski napredek. Če sodeluje naše bodoče žensko gibanje pri rešitvi tega splošnega socialnega vprašanja, služi s tem hkratu tudi svojim specielnim interesom, ker bo našlo zanje več umevanja vsled višjega nivoja splošne izobrazbe. Večjih mest imamo malo in zato bi bilo napačno, če bi se omejevalo žensko gibanje le na mestno ženstvo. Težišče vsega našega življenja je sedaj še na kmetih. In v to življenje na kmetih, iz katerega priteka vedno svež studenec eneržije in plodnosti v mesta, kamor ga žene napredujoči industrijski in kapitalistični razvoj, bi moralo zastaviti žensko gibanje del svojih sil; drugi del gibanja pa bi moral biti osredotočen v mestih.

Praktična vprašanja, katerih bi se moralo žensko gibanje pri nas najprej oprijeti, bi bila ona glede šolstva. Naše ljudske šole na kmetih so nezadovoljive v vsakem oziru, gospodarskih šol nimamo ne v mestih, ne na deželi, ženskih kmetiških šol ni nikjer, dobrih, obširnih obrtno nadaljevalnih šol za dekleta ni, nobenih nadaljevalnih šol za dekleta, ki izstopijo s 14. letom iz ljudske šole in se posvete različnim obrtom i. t. d. Ženska izobrazba je pri nas brezprimerno zanemarjena. Izobrazba, pridobljena v dobrih nižjih in srednjih šolah, bi bila temelj za nadaljno samoizobrazbo, iz katere bi vzkliklo umevanje za druge, važne zahteve ženskega gibanja. V industrijskih krajih in po mestih bi se moralo baviti žensko gibanje predvsem s socialno-političnimi zadevami in skrbeti za nadaljno izobrazbo delavk. Ker je ženstvo po mestih in industrijskih krajih že sedaj bolj dovzetno za politične zahteve ženskega gibanja, bi moralo postati to ženstvo avant-garda za uresničenje teh zahtev.

Za vse to delo pa si mora ženstvo osnovati veliko organizacijo. Ker bi bile naloge te organizacije v prvi vrsti kulturne, bi se združile v njej lahko žene različnega političnega naziranja. Politično se pa udejstvuje vsaka žena lahko v oni stranki, ki se jej zdi najbolj primerna.

Slovensko ženstvo naj poče svoje mnenje, naša revija je na razpolago vsaki.

Dr. L.:

Slovenski proletariat in jugoslovansko vprašanje.*)

Živimo v veliki dobi, ki zahteva velikih ljudi, zmožnih velikih dejanj. Gre za biti ali ne biti ne sicer slovenskega ljudstva, ki lahko še ostane predmet etnografičnega študiranja; toda gre za obstanek slovenskega naroda kot narodne individualnosti s samolastnim kulturnim, gospodarskim in političnim življenjem. Zopet stopa v ospredje slovensko in jugoslovansko vprašanje. Slovenski proletariat mora imeti na to vprašanje pripravljen odgovor.

Ogromna večina slovenskega naroda: mali kmet in obrtnik, delavec in nižji uradnik ima skupne gospodarske, kulturne in politične interese, t. j. interese proletarcev, a se jih še ne zaveda popolnoma. Če pri kakem narodu, bi moral biti ravno pri Slovencih socializem kot družabno gibanje najširših ljudskih plasti narodno gibanje par excellence. Ako dandanes še ni to, kar bi moral biti, tega je kriv deloma naš neugodni zgodovinski razvoj, deloma socialistično gibanje samo, ki ni vedno in dovolj znalo prilagoditi svojih idej življenjskim pogojem slovenskega naroda.

Kakor v marsičem drugem, tako so bili Nemci učitelji tudi slovenskega socializma. To je bila naravna pot, ako imamo pred očmi svojo zemljepisno lego in svoj zgodovinski razvoj. Ta pot je bila v mnogem oziru zelo koristna. Kdor ve, v kakem gospodarskem in kulturnem položaju se je nahajal ponekod n. pr. slovenski delavec pred socialističnim gibanjem na Slovenskem, ta umeva socialno delo onih mož, ki so dvigali slovenskega proletarca gmotno in umsko pod vplivom svojih nemških učiteljev.

Na drugi strani pa ne smemo prezreti dejstva, da je razlika med samostojnimi in odvisnimi, velikimi in malimi narodi. Cilj socializma je seveda enak; toda metoda, način postopanja ne more biti enak, ker niso povsod dani v istem času isti pogoji. Pri tem je treba razlikovati, ali sem član naroda, ki ne uživa niti politične niti jezikovne enakopravnosti, ali sem član naroda, ki ima jezikovno svobodo, ali pa član naroda, kjer je politična in jezikovna svoboda doma. V prvem primeru je socialni boj proletariata tudi političen in jezikoven (naroden), kakor n. pr. pri Slovencih; v drugem primeru obenem političen, kakor n. pr. pri avstrijskih Nemcih; v tretjem primeru je boj glavno socialen, kakor n. pr. pri Angležih.

Proletariat nesamostojnih narodov se mora boriti tudi za jezikovno in narodno svobodo. To izvira iz bistva demokratične ideje, kakor jo pojmuje proletarsko gibanje. Kautsky je že skoro pred 20. leti in zopet 1916. v svoji kritiki Naumannove „Mitteleuropa“*) z demokratičnega stališča utemeljil to zahtevo. Proletariat se poteguje za politično svobodo ali demokracijo, za samostojnost in neodvisnost od vsakega tujega pritiska, naj ga že izvršuje posamezna oseba, posamezen socialni sloj ali posamezen narod. Ne more pa udeleževati vseh svojih političnih pravic, ako ni zmožen uradnega jezika. Jezik ljudstva, naroda mora biti tudi jezik države (zakonodaje in uprave, sodstva in vojske); zato je cilj demokracije narodna država ali, kjer to nikakor ni mogoče kot nadomestilo vsaj narodna avtonomija v narodnostni državi. Kautsky pravilno sklepa, da je ideja o samostojnosti narodov neločljivo združena z zahtevo politične demokracije: ali sprejmemo oboje ali zavržemo oboje.

*) Članek je bil prvotno namenjen „Hrvatski Njivi“.

*) Karl Kautsky, Die Vereinigten Staaten Mitteleuropas. Stuttgart, 1916, str. 36—39.

Ta zahteva politične demokracije je obenem nujen pogoj kulture. Boj za socialno osvoboditev proletariata se more voditi le s kulturnimi življi; socialistična družba, ki naj nadomesti dosedanjo kapitalistično, potrebuje izredne umske in нравne sile. Socializem se ne uresniči z neukimi, nediscipliniranimi, brezlikimi (amorfnimi) masami, marveč vsebuje kar najpopolnejšo osebnost. To je za ogromno večino ljudstva mogoče doseči le z narodno kulturo, oziroma s kulturo v narodnem jeziku (cerkev, šolstvo, znanost in umetnost). Nasilno, preračunjeno potujčevanje, odpadništvo ali renegatstvo, ki izvira iz sebičnih nagibov, je moralni madež, nedostatek značajnosti, nasilno poseganje v нравni razvoj — zato zaviranje in oškodovanje kulture, t. j. нравnosti in napredka. Za svojo osebo vidim n. pr. v potujčevanju lastnih imen v jezikovne ali pravopisne spake tudi estetičen nedostatek, ki žali oko in uho, ne gledé na gospodarsko, prometno in narodno škodo ali težavo.

Naša največja gospodarska, kulturna in politična nesreča je naša razcepljenost v pokrajine ali kronovine s tujerodnimi večinami ali z nadvlado tujerodnih manjšin, oziroma po dualizmu 1867. leta ločitev Slovencev, Hrvatov in Srbov na dvoje, po aneksiji Bosne in Hercegovine celó na troje. Dualizem, ta „ustava na dveh bergljah“ (besede grofa Aleksandra Auersperga ali pesnika Anastazija Grüna), je „grob našega življenja“, kakor ga je imenoval poslanec dr. Toman, dasi je sam zanj glasoval! Poleg vojne 1866. leta, ki je v svojih posledicah odločila položaj v škodo Slovanom, smo deloma sami zakrivali to svojo nesrečo: Slovenci, ker smo se naslanjali na deželno avtonomijo, Čehi in Hrvati s svojo pasivno opozicijo nasproti dunajskemu državnemu zboru. Kar so takrat zagrešili naši očetje, to popravimo sedaj mi njih sinovi, ko se nam po 50. letih zopet ponuja prilika za to.

Prebudivši se 1848. leta k svojemu političnemu življenju, smo Slovenci to, kar je umsko utemeljil Palacky, zase zadeli takoj instinktivno: zedinjenje svojega ozemlja. Uvidevnejši možje med nami so našli od slovenstva (ne preko slovenstva) tudi pot do jugoslovanstva: na zahodu združena Slovenija, na vzhodu srbska Vojvodina, v središču kot vez obeh trojedina kraljevina Dalmacija, Hrvaška in Slavonija. Poznejši politični dogodki so od časa do časa zatemnili ta narodni jugoslovanski program, dasi ga popolnoma niso mogli izbrisati. Slovenski tabori so od leta 1868. dalje po dualizmu novič z velikim razmahom oznanjali idejo združenega slovenstva, enako je med Hrvati in Srbi polagoma zopet prodiralo spoznanje narodnega edinstva, vmes pa se je porajalo na eni in drugi strani tudi hrepenenje po slovensko-hrvaško-srbski skupnosti, na pr. jugoslovanski proletarijat je to storil v takozvani tivolski resoluciji 1909. leta, dokler ni svetovna vojna s svojim neskončnim trpljenjem utrdila med nami vseni prepričanja, da je udarila ura naše narodne svobode. Spoznanje porojeno iz bratomorstva, iz krvi in ran nešteti mož in mladeničev, iz vzdihov in solza nešteti vdov in sirot — to spoznanje je sedaj tu; sedaj gre za voljo, da izvrši, kar je zamislil razum in vzljubilo srce.

Slovenski proletarijat ima dolžnost, da v boju za uresničenje narodnega edinstva in svobode stopa v prvi vrsti. To zahteva politična demokracija, ki se zanjo bojuje tudi slovenski proletarijat, to je kategorični imperativ kulture, ki se naravno in polno more razvijati le na podlagi svobodne narodnosti, a kultura je bistven pogoj socialne svobode.

O obsegu in obliki jugoslovanskega združenja ne moremo v podrobnostih odločilno govoriti, ker ni odvisno samo od nas; a nobenega dvoma ne more biti o tem, da je spočeta misel in neomajna volja v naši moči. Ako pride do stockholmske konference, potem je dana prilika zastopnikom slovenskega in ostalega jugoslovanskega

proletariata, da združeno nastopijo pred vsem svetom z vso odločnostjo in prepričevalnostjo za narodno neodvisnost Jugoslovanov, da zakličejo imperialističnim Nemcem, Madjarom in Italijanom: Roke proč od jugoslovanskega ozemlja in severovzhodne obale Jadranskega morja! Zakaj svesti si moramo biti dejstva, da spada k pogojem svetovnega miru tudi zadovoljiva rešitev jugoslovanskega vprašanja v zmyslu samodoločbe naroda! Narod poleg naroda, ne več gospodov in hlapcev, marveč mirno sodelovanje pri pridobivanju najvišjih dobrin človeštva — to je končni cilj socializma, ki je vreden življenja, boja in dela najboljših mož in žen tudi slovenskega naroda.

Samo:

Dvogovor o domovini.

Agent: Slišali smo tvoj klic. Ločiti se hočeš od nas, postati sam svoj gospod! Tvoja misel je zmotna. Gospodar ima več in večje skrbi nego hlapec; — hlapčevsko življenje je brezskrbnejše, zato udobnejše. Osamosvoja ti bo prinesla hude skrbi; bodočnost, v katero se podajaš, je negotova in temna. Brez varuha ne boš mogel živeti; prešibek si in premalo samostojen. Varno in dobro si živel pod našim mogočnim okriljem. Poglej v zgodovino: — Tisoč let te je ščitil naš meč; skupaj smo se radovali in žalostili. Hoteli smo ti dobro, da bi postal naš, povsem naš. Z bavarske planote in iz krščanskega Solnograda smo ti prinesli luč prosvete. S severa smo ti poslali pravico, omiko in kruh. Kje je torej tvoja domovina? Od vseh kreposti smo ti ohranili najlepši dve: ponižnost in potrpežljivost. Ostani v naši službi! Čemu ti bo svoboda, po kateri vzdihuješ? Slajši in boljši je naš kruh, ki ti ga bomo rezali v velikih kosih.

Slovensko ljudstvo: Po svojem srcu vem, da je suženjstvo nemoralno — za mene in za vas. Zato se hočem osvoboditi. Preteklost mi je dala vero v bodočnost. Zahvaljam se za vse prejete dobrote, ki jih je bil mogočni gospodar naklonil vdanemu hlapcu. Pozivaš se na zgodovino; v njej je pisano, da je meč vaš, plug in nakovala pa sta naša. Vsa prosveta ni spremenila nature naših duš. Poglej na zemljevid: — Kam teče Sava, Drava, kam Soča? Na jug. Kaj naj brodarim navzgor? Omagal bi; zato bom svoj splav ravnal s tokom voda. Kaj bom vozil pridelke svojega polja in vinskih goric čez čeri zasneženih alp na sever? Vozil jih bom po dolinah, vzdolž rek, na obal solnčnega Jadrana, ki je tako blizu. Doslej sem hodil na sever, tam so mi pokazali obal meglenege severnega morja, od tu pot preko oceana. Na severu sem bil tujec po srcu in jeziku. Tu doli na jugu mi vsakdo reče brat: — razumljiv in ljub mu je moj pozdrav.

Doslej sem prezebal na severnih planotah, vzdihoval na gluhem oceanu. Poslej bom doma oral, sejal in žel.

Fran Albrecht :

Poslednja skrivnost.

Spominu drja A. Dermote.

Svoje poslednje skrivnosti nam nisi še razodel,
predno si šel. Tako si nam skrito in tiho ugasnil,
kakor da nisi nikoli gorel sred nas.
Pa vendar nas družila včasih je misel, smeh in beseda.

Tvoja je bila najtrša in rezka in jasna in možka
in več je povedala, nego so ustna dejala;
ko si obmolknil, še molk je Tvoj bil globok.

Ampak Tvoj smeh! Kako prebledeli so v krogu,
ki si pretehtal jih v duši, pismarji, pisarji,
šušmarji politični, veščice in mnogobesedniki plehki;
ko si potrkal na duše in našel njih votlo zvonjenje...

Ljubil sem Te (da sem z žene pogledal očesom Te, vem,
skril bi jo vase globoko, omotico sladko,
zase in zate — pa bi ne povedal ljudem) —
ljubil sem Te, saj sem slutil v Tebi moža,
ki ga čakam... In bil si ponosen, ker vedel si:
Nisem odtod!... Ah, kaj bi še človek potem od sveta?

A ljubil si ga, kakor ljubi, kdor se poslavlja.
Stal si na meji kot potnik z dlanjo nad očmi,
da še enkrat — o, morda že zadnjikrat — se razsloviš
z zarjo tonečega dneva... In potlej si šel.

Črne, proklete noči so zdaj. Vsak je zdaj sam.
Težki svinčeni zastori vise pred menoj,
bijem in trkam s pestjo in lobanjo, a se ne odpro
mi duri v bodočnost!

In vsak je zdaj sam,
o, bolj kot ste sami vi, v črne blazine poviti
matere zemlje, vi, ki pokojno tam spite,

bratje sredi najtišje noči. Mi nismo si bratje.
Kanilo v duše in jih otrovalo; kot rja
se je zažrlo v bratstva svete vezi.

In vsak je zdaj sam. In koga ni sram pred seboj? . . .
O, zdaj, ko brat že ni bratu več brat! Kaj hočem naj zdaj od ljudi?
Bratstvo je mrtvo — v vas, mrtvih, še bratstvo živi!
Z vami, pokojnimi, duša v teh črnih nočeh govori . . .

Tvojo poslednjo skrivnost (ki je nisi nam bil razodel,
predno si šel) bi dvignil Ti z mrtvih ust, da bi zapel
jo pokolenju, ki pride.

O, Ti —
ali še veš, ko sva stala tedaj
vrh goličave sv. Valentina,
nema in svetla, vsa v luči?
Najin pogled je premeril obzorje,
letel kot ptica vrh Alp na Pohorje
in v loku objel je Gorjance,
pal je na Krim in pozdravil Notranjce
in kanil je v morje —
kot zlata solza v to zlato morjé . . .

O, zlata solza neplakana,
ko z enim pogledom objelo oko
ves svet, najin svet, to zemljičo malo in bedno,
najmanjšo, najbednejšo — vredno
vseh src!

O, Ti —
ali veš, kako sva molčala tedaj? . . .

In stala sva tujca, dva tujca, in ko sva se našla
v enem pogledu, sva se nasmehnila,
molče se objela z očesom in se poljubila
s svojimi srci . . .

In ko trepetaje si dvignil svojo prebelo roko,
je zasijalo — kot da iz dneva prihaja nov dan . . .

Zdaj vztrepetale so Tvoje roke drugam . . .
Tvoje ugasle, dalekovidne oči
zro skozi zemljo kot skozi prozorne reči,
daleč, kjer sije cilj Tvojim nesmrtnim željam.

Zdrsnil korak Ti, ki včeraj še možko zvenel,
trdo pojoč zdaj več ne dotika se tal;
Tvoja duša, ki v nji ves svet si objel,
v novi prelila se svet je kot val...

Pregled.

Slovenska Socijalna Matica. V znamenju idej, podanih v naši poslanici, smo se bili zbrali preteklo poletje okolo novega glasila jugoslovanske socijalno demokratične stranke „Napreja“. Zlasti v jeseni je bila izšla vrsta naših člankov. Ali nadaljne sodelovanje nam je kmalu onemogočila zahteva strankinega cenzurnega odseka, da mora predložiti uredništvo članke omladinske smeri v cenzuro, preden jih priobči. Vsled te nedemokratične in nesocijalistične zahteve je uredništvo demisijomiralo, šli smo vsi in si ustanovili „Slovensko Socijalno Matico“, ki pa nima ničesar opraviti z nekdanjo „Socijalno matico“ v Gorici. — S „Slovensko Socijalno Matico“, zadrugo z omejeno zavezo, smo si ustvarili gospodarsko podlago predvsem za naše publicistično delo, ki iščemo v njem temelj za izvršitev vseh naših načrtov. Svoje literarno delo pričenjamo z izdajanjem „Demokracije“. To bo naš prvi perijodični organ, kjer hočemo propagirati svoje ideje, začrtane v „Poslanici“, jih razvijati, poglobljati, klesati pojme, zbirati izkustva, kritično promatrati vse. V „Demokraciji“ hočemo smotreno nadaljevati z že pričetim delom duševne osamosvojitve od tujih vplivov, odpreti hočemo svoja okna na stežaj kulturnim in socijalnim stremljenjem narodov, ki so nam sorodni ali nam stoje blizu po mišljenju in čuvstvovanju.

Svobodna tribuna boče biti naša „Demokracija“ vsem, ki ne prihajajo navzkriž z demokratizmom in socijalizmom. Kakor hitro bodo premagane tehnične težave, bo izhajala revija polmesečno.

Še tekom letošnjega leta prično izhajati „Propagandni spisi Slovenske Socijalne Matice“ in sicer: Abditus: „Problem majhnega naroda“ — Dr. Lončar: „Ideja slovenskega naroda“.

„Znanstvena knjižnica Slovenske Socijalne Matice“ bo prinašala izvorna in prevodna znanstvena dela socijologične, narodno-gospodarske, politične, zgodovinske, državno-pravne, psihologične in filozofične vsebine. Kot prva knjiga izide Machiavellijev: „Il principe“ z zgodovinskim uvodom Abidusa.

Z literarnim delom pa niso izčrpani naši načrti in naše ideje. „Naša poslanica“ zahteva prosvetno in socijalno delo, da dvignemo široke mase. Preveč je bilo do danes med nami plitve dnevne politike s praznimi strankarskimi prepričanji, premalo je bilo podrobnega prosvetnega, socijalnega in gospodarskega dela, ki sicer ne prinaša lavorik in slave, ali v njem moramo iskati predpogoje lepšega življenja, kot ga vidimo danes pri malih severnih narodih Dancih, Fincih, Norvežanib, Švedih. — Socijalistična omladina.

Socijalizem.

Deseti strankini zbor jugoslovanske soc.-dem. stranke je bil 25. in 26. decembra 1917 v Ljubljani. Strankini zbori igrajo že od nekdaj v razvoju socijalno demokratičnih strank veliko in pomembno vlogo, ker se razodeva na njih politična zrelost in uvidenost strankinih pristašev, ker si začrtavajo stranke na njih bližnje in daljše politične cilje. Ravno sedanja doba je v političnem oziru neizmerno važna, ker je razkrila z jarko lučjo usodepolni režim avtokracije, ki je podjarmil v srednji Evropi raznolike narode, hoteč jih spraviti pred eno vprego, katero bi naganjal en narod v svoje sebične, imperialistične namene. Na drugi strani pa so vojni dogodki z elementarno silo vznutili skrajni odpor narodov, ki so bili namenjeni za večno nesamostojno življenje. Vojna je postavila torej v ospredje dve načeli za politično življenje narodov v srednji Evropi, načelo obvladanja in načelo samovladanja potom samoodločevanja. Za ti dve načeli valovi sedaj politični boj sem in tje: dolžnost vsake politične stranke je, da se izrazi jasno za eno ali drugo. Te dolžnosti ni izpolnila jugoslovanska socijalno demokratična stranka.

Strankini zbor je sprejel resolucijo k političnemu položaju, ki se izogiblje odločnemu priznanju k enemu ali drugemu načelu. Ker trdi jugoslovanska socijalno demokratična stranka, da je ona prava reprezentantinja našega naroda, in ker je ta narod do današnjega dne politično nesvoboden — kar pač priznavamo vsi brez izjeme — zato bi bila dolžnost stranke, zastopnice nesvobodnega naroda, da nastopi z vso silo in v prvi vrsti za najbolj demokratično zahtevo sedanje dobe; za pravico samoodločevanja narodov. In vsak dan nam kaže bolj očitno, da je dogospodaril centralistični sistem narodno mešane države, da je nezdružljiv z naraščajočo samozavestjo narodov, da more biti edini zdravi temelj vsega bodočega svetovnega razvoja le suverena narodna država. Zahtevi po pravici sa-

moodločevanja naroda in po ustvaritvi narodne države bi bili morali biti izhodišče politične resolucije stranke, ki se inenuje demokratična in socijalistična. Stranka pa je sklepala pod sugestijo Rennerjevega fantoma nadnacionalne države in se je popolnoma prilagodila njegovemu oportunizmu, ki pričakuje ozdravljenje političnih razmer v državi od tega, da poizkuša pregovoriti vladajoče kroge k reformam obstoječih naprav, a ne priznava obvladanim svobode, da si sami zgrade svojo hišo, da jej postavijo najprej zanesljiv temelj in jo opremijo v notranjosti po svojih potrebah. Če bi povedala resolucija samo to, da zahteva jugoslovanska socijalno demokratična stranka samoodločevanje in narodno državo za jugoslovanske narode, bi bila povedala povsem dovolj in pokazala bi s tem, da stranka pravilno pojmuje stremljenje nesvobodnega naroda. Toda stranka se je oprijela Rennerjevega reformiranja in je sprejela gostobesedno resolucijo, ki se izogiblje jasnemu aut — aut. Čeprav odobrava stranka postopanje boljševiške vlade na Ruskem, pa si vendar ni prisvojila njenega glavnega načela, pravice samoodločevanja narodov. Poudarjati je treba še to, da je politična resolucija v ostrem protislovju s političnem referantom. Referent je bil v svojih izvajanjih prav dobro označil stremljenje avstrijskih Nemcev in ga tudi odobral in iz tega stremljenja je potem pravilno razvil stremljenje drugih avstrijskih narodov. Ta izvajanja — za nas v sedanjem trenutku najvažnejša — pa niso imela tendence „adrijansko — donavsko — sudetske državne zveze,“ kakršno zahteva 3. točka resolucije. Glavne točke politične resolucije so: 2. Zahteva za Avstro Ogrsko polno demokratizacijo vse javne uprave in vseh javnih skupščin. V to svrhu je osnovati popolnoma svobodne samoupravne občine in okrožja z odstranitvijo vseh političnih, finančnih in drugih lokalnih, okrajnih in deželnih oblastev, z odstranitvijo kronovin, deželnih zborov in

enakih ustavov potem občne, enake, tajne, proporcionalne volilne pravice vsakega doraslega državljana ne glede na posest, stan in spol. 3. Zahteva združitev vseh enonrodnih občin in okrožij v enonarodno politično zvezo kot nepretrgano gospodarsko, prometno in upravno celoto s polno pravico samoodločevanja v vseh kulturnih, gospodarskih, socialnih in upravnih zadevah; zahteva združbo teh samoupravnih, narodnogospodarskih enot v federativno, adrijansko — donavsko — sudetsko državno zvezo kot prirodno, prometno gospodarsko narodnostno in politično državno celoto s polno pravico samoodločevanja na zunaj in na znotraj združenih narodnosti in odpravo tajne diplomacije. 5. Izraža z vso silo klic po sklenitvi stalnega in pravičnega miru brez zmagovalcev in premagancev, miru, ki mora priti le po načelih ruske proletarske revolucije: brez aneksij, brez kontribucij — s samoodločevanjem narodov. Kakor že rečeno, ni imel referat v onem delu, kjer se je bavil z avstrijsko-ogrskim državnim problemom smeri „prenovitve Avstrije“, a kljub temu je posvečen glavni del resolucije tej smeri. Peta točka je v kričečem nasprotstvu z 2. in 3. točko, ali pa je mišljena tako, da gre samoodločevanje vsem drugim narodom, a nam naj zadoščajo reforme upravnega življenja. Politična resolucija desetega strankinega zbora je popolnoma zgrešena; prvič zato, ker ni organična posledica referata, drugič nima za izhodišče načela samoodločevanja in tretjič ne omejuje političnega življenja z okvirjem narodne države.

Strankini zbor se je bavil tudi z jugoslovansko deklaracijo. Sklenil je, da jo pozdravlja, a se ne pridružuje njenemu idejnemu bistvu. Pri razpravi o tem vprašanju so se sklicevali različni govorniki na to, da ima stranka že svojo tivolsko resolucijo, ki je popolnoma zadostuje in ki je daleko sežnejša nego majniška deklaracija „Jugoslovanskega kluba.“ Dalje so poudarjali govorniki, da se ni nobena meščanska stranka zbrigala za strankino resolucijo o jugoslovanskem vprašanju iz 1909. leta, torej tudi

sedaj ne smejo zahtevati meščauske stranke, da bi se razvnela stranka za njihovo izjavo. Toda bistvena razlika je med eno in drugo izjavo: resolucija iz 1909. leta je bila le izraz ene stranke, sklenjena na internem sestanku, namenjena le strankinim pristašem, a majniško deklaracijo so bili podali izvoljeni zastopniki ogromne večine jugoslovanskega naroda pred najširšo javnostjo, v zakonodajnem zastopstvu, v parlamentu. Toda stranka sama ni prav nič storila za umevanje svoje tivolske resolucije. Popolnoma upravičeno je pripomnil eden delegatov na strankinem zboru: „Zapri ste tivolsko resolucijo v omaro, se niste več brigali zanjo, a sedaj ste jo zopet privlekli na dan.“ Že prej omenjeno bistveno razliko med strankino resolucijo iz 1909. leta in majniško deklaracijo, da ni storila stranka ničesar za poglobitev in razširjanje idej, izraženi v tivolski resoluciji, to dvoje bi bil moral upoštevati strankini zbor, ko je preciziral svoje stališče napram majniški deklaraciji. Prišel bi bil potem do drugačnih sklepov. Najvažnejše izjave strankinega zbora so medle, brez zanosa, gostobesedne, toda brez pravega jedra.

V splošnem pa moramo opomniti o strankinem zboru še nekatere stvari. Jugoslovanska socialno demokratična stranka bo leha že od svojega začetka na tem, da se ne opira na močno izgrajeno politično organizacijo. Doslej je imela stranka le v Trstu in na Goriškem izrazite politične organizacije, na Kranjskem, Štajerskem in Koroškem so obstajale le izobraževalne organizacije, ki so opravljale dvoje funkcij, a nobene popolno. Zato se opira stranka skoraj izključno le na one pristaše, ki so strokovno in gospodarsko organizirani. V Istri in Dalmaciji, kamor sega tudi delokrog stranke, je bilo v organizatoričnem oziru še slabše. Ta nedostatek strankine organizacije se je živo izražal na vsakem strankinem zboru, tudi na zadnjem. Z vso upravičenostjo je bil ugotovil dr. Tuma že na strankinem zboru 1914. leta in zopet na zadnjem, da so strankini zbori jugoslovanske socialno demo-

kratične stranke pravzaprav zbori strokovno in gospodarsko organiziranega delavstva, a ne zbori politično organiziranih pristašev stranke. Toda še vse bolj kakor sestava strankinega zbora, pokazuje njegove debate, da stranka nima dovolj politično izobraženega pripadništva. Zlasti na zadnjem strankinem zboru se je očitno pokazala pomanjkljivost politične izobrazbe navzočih delegatov, zlasti še zato, ker sta bila Trst in Goriško maloštevilno zastopana, odkjer so prihajali na prejšnje strankine zборе politično najbolj razboriti ljudje.

Deseti zbor jugoslovanske socijalno demokratične stranke ni bil strankini zbor v pravem pomenu besede, ker niso bile zastopane ne Koroška, ne Dalmacija, ne Istra. Kako so bili izvoljeni delegatje za Kranjsko — razen Idrije — in Štajersko, to je skrivnost sklicateljev strankinega zbora, ker niti na Kranjskem, niti na Štajerskem niso delovale ves čas vojne nobene organizacije razen strokovnih in gospodarskih organizacij. Poudarjati moramo še to, da je vladal na strankinem zboru ton, ki je bil skrajno neparlamentarčen, sirov in razzaljiv, popolnoma neprimeren za interno zborovanje strankinih pristašev. Ker je prevladoval na strankinem zboru tak demagogočni način debatiranja, zato se „Socijalistična omladina“ ni udeleževala razprav. Tudi tedaj se ne sme zanemarjati pravil dostojnosti, kadar niso vsi enakega mnenja.

„Socijalistična omladina“ je podala na strankinem zboru izjavo (na podlagi te izjave je sestavljen prvi članek „Naša poslanica“), da ovrže očitanje, da je „prazen nič“, kar zahteva. Le dr. Tuma je bil toliko objektiven, da je priznal, da izjava omladine ni prazen nič, da je v njej dobro jedro. Ostali so pač mislili, da se neljube opominjevalce najprej razoroži z omalovaževanjem. „Socijalistična omladina“ ni hotela s svojim prvim nastopom zavojevati strankinega zbora, pokazati je hotela s svojo izjavo le, da jej je na tem, da opozori stranko na one usodne zmote v njenih na-

čelih in njeni taktiki, ki jo ohranijo v stagnaciji, če se jih ne iznebijo.

Štebi Alojzija.

Würzburg in Dunaj. Lani sta se prvič po izbruhu svetovne vojne vršila strankarska zbora nemške rajhovske in nemške avstrijske socijalno demokratične stranke. Razpravljala sta v Würzburgu in na Dunaju.

Ob tej priliki je priobčil Otto Bauer v zadnji številki letnika „Kampf“, dunajske socijalistične revije, članek Würzburg in Dunaj, kjer razvija naslednje misli:

Nemška socijalna demokracija je nastala kot revolucionarna stranka. Cilj, ki sta ga postavila Marx in Engels nemškemu delavstvu je bil: s proletarsko revolucijo vreči prusko nemško cesarstvo, ustvariti občestvo celega nemškega naroda, v tem občestvu izvesti diktaturo proletarijata in uporabiti politično moč v svrhu razrušitve kapitalističnega družbenega reda.

Ali niti v delavstvu niti v nastalih okoliščinah niso bili dani pogoji za revolucijo. Vsled tega je bilo treba v prvi vrsti propagande in organizatoričnega dela. To pa je ustvarilo predpogoje revizionizma, ki je zavrgel socijalno revolucijo in postavil za cilj mirno izdolbenje kapitalizma, da se tako polagoma pride k socijalistični družbi. 4. avgusta 1914. leta pomenja zmago revizionizma. Padla je revolucionarna etiketa in frazeologija, pričela se je zveza z meščanskimi strankami, vprašanje vstopa v vlado je postalo nujno. Stranka je postala reformistična.

Ker se pa mnogo sodrugov ni moglo prilagoditi novemu naziranjju, je prišlo do spora in preloma v stranki. Nastala je „neodvisna socijalna demokracija.“ Obe stranki imata svoji zgodovinski nalogi. Scheidemannova reformistična stranka služi malim dnevnim potrebam, in more pridobiti nemškemu delavstvu nekaj malih političnih in socijalnih reform, kar dosega s svojo nacionalno patrijotično politiko. S tem bo morda pospešila težavni proces demokratizacije Nemčije in njenega približanja zapadnim meščanskim demokracijam. Vendar reformisti tega

posla ne bodo mogli izvršiti brez izgube socializma.

Dedščino socializma bo opravljala neodvisna socialna demokracija, poslanka velike bodočnosti. Ona tvori kadre, ki jih bo v dneh velike mobilizacije polnila masa nemških delavcev. Tudi v Nemčiji se pokaže, da je razredno nasprotstvo nepremostljivo, da je stalna kooperacija proletarijata in buržvazije nemogoča. „Neodvisna“ pridobi nemškemu delavstvu zopet zaupanje proletarijata vseh dežel, ki so ga reformisti zaigrali in ustvari tako prvi predpogoj nove močnejše internacijonale.

Avstrijska nemška socialna demokracija je tvorila od nekdaj duševno enoto z nemško rajhovsko socialno demokracijo. V Avstriji je še pred vojno obvladalo stranko reformistično naziranje o razrednem boju. Dan „Nemškega naroda“ niso nikjer pozdravili s tako radostjo kot v Avstriji. Avstrija je dala brezdvomno najvažnejšega teoretika reformizma — Rennerja (njegovo delo: Marksizem, vojna in internacijonala.) Dočim je bila nemška avstrijska socialna demokracija v svojih pričetkih in globoko v devetdeseta leta velikonemška, je postala zlasti v vojni črnožolta do kosti. Namesto rdečega internacijonalizma je stopil črnožolti, katerega bistvo je združitev narodov pod habsburškim žezlom. V centralnem strankinem glasilu je slavil Renner mirno „simbijožo“ avstrijskih narodov, triumfal nad dejstvom, da je „državna misel“ zmagala, premagala „narodnostno načelo“ — in to ravno takrat, ko so veleizdajniški procesi, sodbe vojaških sodišč in 10.000 vešal posredovali to zmago. Navduševal se je za aneksijo Poljske in Srbije, da se izvede svoboda in ujedinjenje obeh narodov. Ker bi pa ne bilo doseči tega po-

večanja habsburške države brez privoljenja Nemčije, je sprejel projekt „Srednje Evrope“ in ekonomičnega imperija Hamburg-Bagdad. Demokratična okrožna uprava z narodno avtonomijo naj bi tvorila podlago za mirno „simbijožo“ narodov.

Vso to teorijo pa so podrle revolucionarne zahteve narodov po državni samostojnosti. V stranki se je pričela polagoma orientacija na levo, ki jo je zagovarjal predvsem Fric Adler. „Levica“ je nastopila kot združena skupina na strankarskem zboru na Dunaju in podala programatično izjavo. Dočim sta si stala v rajhovsko nemški debati jasno princip proti principu, taktika proti taktiki, so poudarjali na dunajskem strankarskem zboru vsi govorniki večine, da se strinjajo s principi, ki jih podaja manjšina.

Predloge manjšine so sicer odklonili, ali pristavili so, da jih ne odklanjajo zaradi vsebine, marveč zaradi tega, ker se jim zdé odveč. Nastop opozicije je bil potreben že zaradi tega, da pokaže obstoj močne skupine v nemški stranki, ki zastopa stari marksistični internacijonalizem in da razvije cel problem strankine taktike.

V Nemčiji, kjer je našel reformizem sprejemljiva tla in je dosegel pozitivne uspehe, je bilo neizogibno, da se je stranka razcepila. V Avstriji, kjer posebnost državnega ustroja ne pripušča, da bi se mogel reformizem praktično udeleževati, vprašanje cepitve stranke ne prihaja v poštev. „Levica“ more in mora izvršiti svoj posel v okvirju stare stranke. Njena naloga je, da zastopa in uveljavlja v razrednih bojih med nemškim narodom interese celokupnega internacijonalnega proletarijata, v malih razrednih bojih sedanosti pa velike interese budočnosti delavstva.

M. Rule.

Politika.

Jugoslovansko vprašanje in jugoslovanska socialna demokratična stranka.

Na zadnjem strankinem zboru jugoslovanske socialne demokratične stranke je bila spre-

jeta resolucija, ki pravi med drugim: „Glede deklaracije jugoslovanskih poslancev v državnem zboru z dne 30. maja izjavlja zbor, da jo pozdravlja kot prvi enotni in politični izraz združenih meščanov in kmetov za važno politično idejo, katero je razredno organizirano delavstvo že l. 1909. ob pravem času na pravem mestu ter v pravi obliki izreklo ob polni indiferentnosti vse jugoslovanske javnosti.“ V tej resoluciji se sklicuje stranka na svojo takozvano tivolsko resolucijo iz 1909. leta, o kateri trdi, da je dalekosežnejša in pomembnejša nego deklaracija in da se zato ne more pridružiti deklaraciji.

Jugoslovanska socijalno demokratična stranka poudarja tudi to, da so zgrešile meščanske stranke pot, po kateri se pride do ujedinjenja jugoslovanskih narodov, ker niso zahtevale demokratizacije vseh javnih korporacij. Demokratizacija občin in zakonodajnih zborov je po njenem mnenju tisto sredstvo, s katerim se lahko doseže cilj deklaracije. Nihče ne prezira v sedanji dobi važnosti najpopolnejše demokratizacije vseh javnih naprav, saj imamo dovolj trpkih izkušenj iz avtokratičnega režima. Toda nad vsemi temi zahtevami politične demokratizacije stoji zahteva po pravici samoodločevanja vsakega naroda, tudi onega, ki nima doslej lastne državne tvorbe. K takemu razumevanju pravice samoodločevanja se priznavajo tudi boljševiki, se priznava tudi manjšina v nemško avstrijski socijalni demokraciji. Toda jugoslovanska socijalna demokracija, ne priznava te zahteve demokratizacije, čeprav se drugače ne izogiblje radikalnim zahtevam. Gotovo bi bila pot do uresničenja tega najvišjega demokratičnega cilja lažja, če bi ne bila avstrijska socijalistična internacionala že zgodovinski pojem. Žalostno je pa to, da najmočnejši ud internacionale, nemška stranka, ne kaže

v svojej večini prav nobenega umevanja za upravičene zahteve ostalih narodnosti v Avstriji, ampak hote ali nehotе podpira s svojo le navidezno radikalno politiko šovinistično stremljenje nemške buržvazije in njej, kot pripadnici naroda, ki ima svojo nacionalno posest dobro zavarovano, ni prav nič do pravice samoodločevanja drugih zapostavljenih narodov v monarhiji. Zato njej zahteve, kakor demokratizacija javne uprave, popolnoma zadostujejo. Napačno in škodljivo je pa to, da se je prilastila jugoslovanska socijalno demokratična stranka te nepopolne demokratične vzore nemške stranke in ne vidi, da moremo mi hoditi druga pota kakor ona. Demokratizacija javne uprave je neizmerne važnosti za naš bodoči razvoj, a razvoja ne bo, če ne bo izhajal iz popolnoma samostojne narodne države. Narodna država, a ne avtonomna skupina s pravico samoodločevanja le v narodno kulturnih zadevah, kakor zahteva to tivolska resolucija iz 1909. l., je sedaj naša najvišja zahteva. Jugoslovanska socijalno demokratična stranka naj smatra za svojo nalogo, da prepriča večino avstrijsko nemške socijalno demokratične stranke o pomembnosti te zahteve.

Tivolska resolucija ne zahteva narodne države, ne priznava možnosti samostojnega kulturnega življenja vsakega posameznega jugoslovanskega naroda — zato je za zahteve sedanjih dni neprimerna in stranka bi storila boljše, če se ne bi več sklicevala nanjo. Kar je bilo narodu 1909. leta zelo radikalno, je danes reakcionarno in hlapčevsko. Tivolska resolucija je danes le še važen zgodovinski dokument, a ne zadovoljuje več silnega hrepenenja po samostojnem državnem življenju jugoslovanskih narodov v teh dneh, zato naj dobi primerno mesto v zbirki pomembnih izjav; jugoslovanska socijalno demokratična stranka pa naj odločno izjavi, da je solidarna z idejnim bistvom majniške deklaracije!

V naslednjem priobčujemo tivolsko resolucijo jugoslovanske socijalno demokratične stranke iz 1909. leta:

„Aneksija Bosne, na Hrvatskem vlada-

dajoči sistem, zopet okrepljeni birokratični režim v Avstriji ter trajno vzdrževanje fevdalne oligarhije na Ogrskem dokazujejo neoporečno, da je Avstro-Ogrska kot velisila poskusila krepak sunek v imperijalistični smeri. Ta poskus se opira na stari centralistični absolutizem; socijalno in gospodarsko na stari fevdalni organizem z njega carinsko-političnim izstradavanjem množic ter združuje s tem novo kapitalistično izkoriščanje, ki dobiva za Jugoslovane, pridruženne monarhiji, značaj eksploatacije. Ta sistem pomenja za široke mase jugoslovanskega ljudstva proletariziranje in osiromašenje, ovira pa obenem industrijalizacijo.

V kolikor pa izraža porajajoči se imperijalizem silo dualistične Avstro-Ogrske, postaja hkrati faktor, ki jo razdira in prevrača. Njegova stebra sta absolutistična metoda v Avstriji in fevdalne razredne vlade na Ogrskem, tako da je v kričnem nasprotju z vsemu zakoni političnega, gospodarskega in socialnega razvoja, da ovira razvojne moči vseh narodov Avstro-Ogrske tor jih goni v najblaznejšo nacionacistično politiko medsebojnega izigravanja in klanja namesto v skupen boj za svobodo in kulturo.

Vsem narodom skupni interesi kakor tudi zmagovita napredujoča tendenca vseh narodov Avstro-Ogrske k nacionalni demokraciji predstavljajo proti absolutizmu in fevdalnemu dualizmu novo politično idejo narodne avtonomije, i. j. preobrazbo Avstro-Ogrske tako, da bo na enotnem gospodarskem ozemlju vsakemu narodu brez ozira na zgodovinske meje zajamčena enotnost, samostojnost in samouprava v **vseh narodno-kulturnih zadevah.**

S stališča tega razvojnega pojmovanja izjavlja jugoslovanska socijalna demokracija programatično:

1. Avstro-ogrski Jugoslovani smatrajo za končni smoter svojega narodno političnega stremjenja popolno narodno združitev vseh Jugoslovancev ne glede na različnost imena, vere, pisave in dialektov ali jezikov.

2. Kot deli velikega enotnega naroda stremimo, da se konstituiramo kot enoten

narod ne glede na vse umetno napravljene državnopravne in politične pregraje, želeči skupno nacionalno avtonomno kulturno življenje kot svobodna enota v popolnoma demokratski konfederaciji narodov.

3. K temu končnemu cilju nas vodi le neumorno delo in boj na podlagi obstoječih realnih političnih razmer in naprav sedanje dualistične Avstro-Ogrske, boj za popolno demokratizacijo vseh narodnih, državnih in političnih institucij. Zlasti je boj za splošno, enako in tajno volilno pravico v Ogrski državni zbor v hrvatski in bosensko hercegovski sabor in v vse avstrijske deželne zbore odločilne važnosti. Iz tega razloga izjavlja konferenca, da je treba politični boj za koncentracijo vseh sil v tej smeri in v tem delokrožju smatrati za najvažnejšo nalogo jugoslovanskih socialno demokratskih strank.

Jugoslovani, razcepljeni ne le politično na osem državnih, odnosno upravnih teritorijev, temveč tudi kulturno na štiri dele, nazivajoče se narode, so tako oslabljeni, da le fiktivno žive samostojno življenje, ne da bi imeli v sedanjem položaju potrebnih pogojev za ustvaritev takih kulturnih razmer in pozicij, da bi se mogli kot narod ali narodi dovoljno razvijati poleg drugih kulturnih narodov.

Dejstvo je, da so se poedini deli Jugoslovanstva vsled politične razcepljenosti, vsled dotik z različnimi tujimi narodi, vsled vplivanja različnih gospodarskih sfer v marsičem diferencirali. Na drugi strani pa je dejstvo, da vse, tekom časa nastale razlike po svoji naravi in po svojem obsegu niso take, da bi opravičevale separatizem posameznih delov in cepitev na štiri narode, osebno je ta separatizem škodljiv, ker noben izmed teh posameznih delov nima moči, da izobrazi svoje narodno življenje. Nasprotno pa bi si mogli vsi deli kot ena narodna celota ustvariti vse pogoje narodnega življenja in krepkega kulturnega razvoja v prid sebi in splošni kulturi.

Jug. soc. dem. smatra sedanje jugoslovanske narode le za elemente, ki naj ustva-

rijo enoten narod in konstatira, da treba v svrhu oživotvornosti te enotnosti smotrenega, skupnega, kulturnega in političnega dela, ne glede na današnje politične formacije in dele. Zlasti smatra potrebnim sporazumljenje o skupnem narodnem jeziku in pravopisu, kot prvem predpogoju popolnega enotnega narodnega življenja Jugoslovancev. To pa je dosegljivo le s sistematično postopno kulturno politiko v vseh delih tega naroda.“

Ta resolucija ostro fiksira nezdrave razmere v Avstriji in Ogrski, razmere, ki so bile privedle monarhijo na rob prepada. Ali so se pa te razmere izpremenile do danes le za pičico? Ali naj verujemo po vsem, kar doživljamo dan za dnem, da se bodo izpremenile nam v prid? Ali naj se zadovoljimo po vsem, kar smo izkusili, z avtonomijo? In kakor obrekovanje se nam zdi, če beremo v resoluciji, da „le fiktivno živimo samostojno življenje.“ Vsi smo priprani, da smo v zadnjih letih kulturno napredovali, povsod vidimo množično se znake naše narodne zavesti, politične zrelosti in gospodarske samostojnosti in okrepitve, da nam manjka le še samostojna, na vse strani svobodna državna tvorba za naš končni razmah.

Štebi Alojzija.

Jugoslovanska demokratična stranka. Dne 13. januarja se je vršil v Mariboru shod zaupnikov štajerske narodne stranke. Posebne važnosti je resolucija, ki poudarja spricho neodoljive ujedinjujoče moči jugoslovanske ideje potrebo združitve vseh pokrajinskih naprednih političnih organizacij v veliko enotno jugoslovansko demokratično stranko. V njej naj bi sodelovali oni elementi vseh slojev, ki sprejemajo program edinstvenosti naroda Sl. H. S. kot enotnega jugoslovanskega naroda, organiziranega v samostojno narodno državo, vsi oni, ki hočejo uveljaviti načelo doslednega demokratizma v vsem ustroju javne uprave, ki se priznavajo k naprednem

svetovnem naziranju in ki hočejo odklanjajoč enostransko razredno stališče, na vseh poljih delati za socializacijo gospodarstva.

Da so zaupniki štajerske narodne stranke načelno sprejeli dosledno demokratizacijo javne uprave in socializacijo gospodarstva, pomeni važen napredek v našem javnem življenju. Kljub temu pogrešamo formulacije pojmovanja o socializaciji gospodarstva. Resolucija nam ne pove, če misli s socializacijo odpravo neomejene zasebne lastnine in ž njo razrušitev kapitalističnega družbenega reda, ali pa misli reforme, ki se ne dotaknejo temeljev obstoječega družbenega reda. O nerealnem pojmovanju družbenega življenja kaže ona točka resolucije, ki poudarja, da bi naj sodelovali v J. D. S. vsi sloji. Resolucija prezre važno dejstvo, da zastopajo politične stranke v prvi vrsti gospodarske interese svojih pripadnikov. Razentega moramo upoštevati, da v bodoči jugoslovanski državi ne bodo tvorile narodnostne zadeve gibalne sile politike, marveč gospodarski interesi in kulturne ideje, ki bodo v medsebojnem boju dajale smer notranji in zunanji politiki. Čim enotnejše bo naziranje posameznih jugoslovanskih strank in čim demokratičnejše bodo, tem mirnejše bo politično življenje, tem več sil preostane za podrobno kulturno in socialno delo med narodom.

Resolucija pomeni korak naprej k ponostavljenju našega strankarskega življenja, vendar sem mnenja, da bodo tvorili gospodarski interesi našega kmeta, delavca in malomeščana ognjišče združevanja posameznih strank. Vsled tega mislim, da bo tvorilo jedro jugoslovanske demokratične stranke naše malomeščanstvo, ki je danes in v bližnji bodočnosti razen delavca v prvi vrsti pristopno naprednemu svetovnemu naziranju. Saj so bile napredne stranke že sedaj predvsem zastopnice interesov našega malomeščanstva.

M. Rule.

Socijalna politika.

Socialno skrbstvo je nova beseda za star pojem. V prejšnjih časih smo govorili o dobroteljnosti, dandanes beseda 'dobrotelnost' ni več v čisljih, ni več moderna, na njeno mesto smo postavili drug izraz: skrbstvo. In da se navidezno zadovolji moderni družbi, ki rada govori o socialnih razmerah, o socialnih težnjah, o socialnih načrtih, ki rada sliši o socialni zakonodaji, o socialnem zavarovanju in se ne straši niti besede socializacija, pridevamo skrbstvu še moderen pridevnik 'socialno'. Tako je stara stvar naenkrat postala nova po imenu in le deloma tudi po vsebini. (Slovenska beseda skrbstvo je res popolnoma nova, morda ni več stara ko dobro leto. Rodila nam jo je vojna, toda kritiki in jezikoslovci menda niso bili za botra, ker bi se vendar našla lahko kaka druga beseda, ki ne bi tako čudno brnela in ki bi točneje označala pojem. Saj ni treba, da naravnost prevajamo besedo „Sorge“, ki tvori nemški izraz „Fürsorge“, poiščimo rajši izraz, ki je bolj domač in pojmu primernejši. Ali ne bi bila bolj na mestu beseda „pomoč — socialna pomoč“, ki je priprosta, domača in ki v bistvu pomeni isto? Na Kranjskem imamo društvo, ki nosi ime „Kranjsko deželno pomožno društvo“, in delokrog tega društva obsega to, kar bi sedaj časopisi imenovali „skrbstvo za jetične“.)

Pred vojno smo imeli že precejšnje število društvenih zavodov, ki so imeli nalogo skrbeti za najbednejše sloje ali stanove, za bolnike in nedoraslo mladino. Imeli smo društva za varstvo mladine, imeli smo društva za pomoč jetičnim, imeli smo zavode za slepce in hiralece, za brezposelne služkinje, za varstvo slovenskih deklet v tujini, ustanavljala so se društva, ki so imela namen preskrbeti gospodarsko slabejšim slojem, v prvi vrsti delavcem in malim uradnikom, higijenična stanovanja. Delovanje in stremljenje vseh teh raznoimenovanih institucij spada v delokrog, ki ga danes imenujemo socialno skrbstvo. Privatna dobrotelnost, ki je v svojih prvih početkih pomagala beraču

ob cesti, slepecu pred cerkvenimi vratmi, je svoje delovanje sistematično organizirala, je skušala poznavati, kje je beda največja, in je razdejala svoja sredstva v obliki, ki je sedanjim življenjskim razmeram primernejša. Privatnim dobrotnikom so se pridružile javne korporacije, občine, mesta, dežele in države, in so v svojem območju ali z lastnimi sredstvi ali s prispevki privatnikov ustanavljale občne dobrotelne naprave. Na ta način sta postali privatna in javna dobrotelnost socialni in sicer v tem zmislu socialni, da sta raztegnili svoje delovanje na širše sloje in skupine in da nista več dajali podpor v slučaju miloščine. V bistvu pa je ostala miloščina neizpremenjena, ker nihče ni prisiljen dajati podpore in nihče nima pravice do miloščine. Prostovoljnost na strani dobrodelcev, brezpravnost na strani podpirancev sta glavna znaka stare dobrotelnosti in modernega skrbstva. En korak je nova doba naredila dalje. Spoznala je ogromni pomen, ki ga ima skrbstvo za razvoj družbe, spoznala je, da s široko zasnovanim in globoko segajočim skrbstvom družba sama napreduje in sama sebi koristi. Zato se, če že ne pravno, pa vsaj socialno-moralno priznava pravica potrebnih do javnega skrbstva.

Tekom vojne se je gospodarsko stanje nižjih in srednjih slojev zelo poslabšalo. Tudi tam, kjer je doslej niso poznali, se je naselila beda. Zagospodarila je v hiši kmeta in delavca, uradnika in rokodelca. Bolezni razdirajo človeške moči in mečejo nebroj ljudi v bedo in pomanjkanje. Na bojiščih je ogromno število krepkih, produktivnih ljudi izgubilo svoje zdravje, svoje ude. Vračajo se kot invalidi domov. Škoda, ki jo trpi cela družba, je ogromna in raste od dne do dne.

Dobrotelnosti se razširja delokrog, skrbstvu se odpira razsežno polje. Vpričo tolikega gorja je družba obnemogla, njena socialna zakonodaja, ki že prej ni mogla sanirati družbe, je brez moči in brez sredstev, da bi v sedanjem času pomagla človeštvu

na noge. Kar more in kar hoče storiti država za svoje vdove in sirote, za invalide in bolnike, vse je premalo. Rente invalidov, pokojnina vdov, vzgojevalnina za otroke: poleg vseh teh zakonitih podpor ostane še neizmerno veliko pomoči potrebnih ljudi — socialna politika bi bila poklicana, da preskrbi vsem članom družbe, kar jim gre, toda očitno je, da merodajni krogi nimajo razumevanja za tako res socialno politiko. Na mesto nje naj stopi miloščina, organizirana v takozvanem socialnem skrbstvu, naj stopita privatna in javna dobrodelnost. Namesto pravice do kruha, ki gre vsem, ki jih je vojna onesrečila, naj se dele ostanki z mize privatnikov in države.

Toda dejstvo je, da s pravičnimi socialnimi uredbami sedaj še ni mogoče ozdraviti družbe, dejstvo je, da socialna politika ni še kos velikanskim nalogam, ki jo čakajo po vojni, zato se moramo sprijazniti z mislijo, da dobimo namesto nje surogat: socialno skrbstvo. Da se popravi, kar se popraviti dá, moramo pozdravljati tudi to rešitev in poskušati, da se vsaj na ta način zboljša socialni položaj trpečih in brezpravnih.

1. januarja 1918. je začelo poslovati na Dunaju novo ministrstvo za socialno skrbstvo. Rojeno je v grozih teh dni in iz onemoglosti države in državnih sredstev. Njegov namen je, centralizirati vse sile, ki so doslej delovale na polju socialnega skrbstva, organizirati jih, jim dajati pravce in jih podpirati. Namen je dober, ker privatna iniciativa pogosto zgreši svoj cilj, razceplja svoje moči in nima tako širokega pogleda čez vse polje, da bi mogla zadržati sile tam, kjer jih je najbolj potreba. Potrebna je centrala, ki ima širok razgled in ki more z višjega stališča dajati direktivo. Toda vprašanje se vsiljuje, ali bo avstrijska birokracija kós velikim nalogam! Dvomimo! Ravno na tem polju se da tako bore malo doseči s suhoparnimi birokratičnimi odredbami, z uradnimi akti, ki jim manjka sugestivnosti in popularnosti. Zdi se, da je Avstrija dobila samo en urad več. In ura-

dov smo že toliko imeli, da bi morali biti avstrijski narodi narodi najbolj srečni, ko bi bil napredek odvisen od uradov in uradnikov.

Ena velika napaka je že storjena. Namesto da bi bila socialno zdravstvo in socialno skrbstvo združeni v enem ministrstvu, v eni centrali, se nam obeta za socialno zdravstvo še posebno ministrstvo. Socialno zdravstvo in socialno skrbstvo imata toliko skupnosti, da ju je praktično nemogoče ločiti. Zadeve vojnopoškodovancev, zadeve, tičeče se varstva mladine in zadeve stanovanjskega skrbstva spadajo v prvi vrsti v področje socialne medicine in higijene — reševala jih pa bosta dva: sanitetni minister in skrbstveni minister.

S stališča jugoslovanskega naroda posebno nas Slovencev, moramo novo ministrstvo odklanjati. Na Dunaju niso nikoli imeli zmisla za naše težnje in niso nikoli poznavali naših razmer; v takih delikatnih stvareh pa, kot je skrbstvo in narodno zdravstvo, se zahteva natančnega poznavanja krajevnih razmer, ljudske psihe in socialnega miljeja. In vsega tega na Dunaju ne morejo poznati, ker bodo črpali svojo učnost iz aktov in nemih števil. Značilno je že to: v celém ministrstvu ni niti enega Slovenca.

Z Dunaja torej ne moremo pričakovati pomoči. Stvar pa je tako resna, da zahteva takojšnjo remedure, ako se naj narod socialno in zdravstveno dvigne. Za enkrat je treba poseči po principu samopomoči. Kar nam odrekata centralizem in birokratizem, si ustvarimo sami! Ne greni sicer rad po primeru na Angleško, vendar je tudi za nas važno, če vemo, da je v Angliji socialno skrbstvo boljše razvito nego povsod drugod, čeravno Angleži ne delajo z birokratičnimi metodami. Na Slovenskem so že položeni temelji za lastno socialno skrbstvo, na njih je treba potom organizacije in agitacije graditi dalje. Država bi morala seveda akcijo gmotno podpirati. Načrti, ki jih je izdelal dobrodelni shod pred nekaj meseci v Ljubljani, so taki, da bi se iz njih lahko

razvila obsežna akcija. V kolikor leži v podjetju še preveč karitativnosti in premalo socialnega duha, v toliko bo še nadaljnji razvoj pomagal, da se tudi v tem oziru preloži akcent s skrbstva na socialno stran.

Socialna pomoč mora pričeti svoje delovanje tam, kjer socialna zakonodaja ne zadostuje. Tam, kjer se izkažejo državne podpore za invalide, vdove in sirote za nezadostne, tam, kjer državni zakoni ne varujejo zadostno mladine in bolnikov, tam naj poseže vmes socialna pomoč. Če se šteje na pr. socialno zavarovanje še med socialno pomoč, je to le dokaz, da ni pravih, trdnih mej med socialnim skrbstvom in socialno zakonodajo, in kaže obenem tudi smer, v kateri se mora skrbstvo razvijati, smer k zakonitemu uveljavljanju in k zakonitemu zasiguranju pravic trpečih do podpore družbe.

Družba je dolžna, da podpira invalide, vdove in sirote, da skrbi za noseče matere, za dojenčke, da proži svojo pomoč jetičnim in spolno bolnim, da vsakomur zagotovi higijenično življenje. Če se vse te naloge izvršijo v polni meri, bo družba — narod sam imel največji dobiček. Socialna in zdravstvena regeneracija bo uspeh vsega truda in vseh stroškov.

Siloviti udarci svetovne vojne so prizadejali slovenskemu narodu težke rane. Socialna pomoč mora delovati na globoko in široko, da se narode regenerira. Glavna naloga bodočnosti je zdravstveni prepoved.

Dr. Al. Zalokar.

Aufgaben und Probleme der sozialen Fürsorge und der Volksgesundheitspflege bei Kriegsende. Von Dr. Ludwig Teleky, Privatdozent für soziale Medizin an der Universität Wien. Dunaj in Lipsko 1917. Pod tem naslovom je izšla že pred nekaj meseci knjižica, ki zasluži zanimanje tudi pri nas, ker nas seznanja v podrobnostih s praktičnimi nalogami socialne pomoči in narodnega zdravstva. Pisatelj, znan socialni medicincee razpravlja o preskrbi invalidov, vdov in sirot, o boju proti tuberkulozi, spolnim boleznim in alkoholizmu.

Važno je posebno poglavje, kjer govori o bolniških strežnicah in o vzgoji za socialno pomoč. Pri nas smo ravno v teh stvareh jako zaostali. Nikjer nimamo šole za bolniške strežnice. Potrebovali bomo mnogo pomožnega sanitetnega osebja ne samo za bolnišnice, ampak tudi za zdravilišča za jetične, za ambulatorije za spolne bolezni, za zdravstvo na deželi itd.

Dr. Al. Zalokar.

Bolniška blagajna za državne in deželne uradnike in uslužbenec. — Ako zboli delavec, mu v bolnici priskoči na pomoč bolniška blagajna, ki mu poleg tedenske podpore, dá brezplačno tudi zdravnika in zdravila. Državni ali deželni uslužbenec je v bolnici navezan sam nase. Njegova plača je premajhna, da bi z njo pokrila izredne izdatke, ki jih povzroči bolezen. Zato ga vsaka bolezen pahne v dolgove. Čudno, da ti nameščenci doslej niso mislili, kako bi si sami pomagali. Delavstvo ima svoje okrajne ali pa društvene bolniške blagajne; naši državni in deželni nameščenci si jo lahko osnujejo. Bila bi zanje velikega pomena.

P.

Oskrba za noseča dekleta. V Berlinu je pri mestnem varuštvenem sodišču urad, ki skrbi samo za noseča dekleta. Tekom enega leta je posredoval v 1700 primerih, seveda samo z nasvetom. Sedaj se mora izpremeniti, če hoče uspešno preprečevati umrljivost dojenčkov in povišati število porodov. Zato se ustanovi centrala, kjer dobe noseče gospodarski, zdravniški in juridični svet, a obenem — kar je najvažnejše — tudi dejansko pomoč. V gospodarskih zadevah svetujejo in pomagajo pomočnice, ki obiščejo noseče na domu in jih peljejo k zdravniku varuštvenega urada. Predvsem morajo poiskati primerno delo za nje, opozoriti jih na bolniške blagajne in na porodišnice. Preskrbeti morajo perilo za mater in otroka. Specijalist bo nosečim v določenih urah na razpolago za posvet, a zdravili jih bodo privatni zdravniki, oziroma oni bolniških blagajn. Varuštveni zdravnik bo poučil noseče o higijeni nosečnosti, poroda in

otroške postelje. Poleg zdravniškega nasveta, bodo dobivale tudi juridično pomoč, predvsem glede pravic novorojenca. Za ta urad je določenih 15.000 za ustanovitev, za obrat 25.000 mark.

Za novoporočence. V Strassburgu (Alzacija) daje mestna aprovizacija novoporočencem prvih šest tednov živila v dvojni izmeri, ker domneva, da navadno nimajo rezerv.

Zadružništvo.

Enotna slovenska zadružna organizacija. V „Narodnem gospodarju“, glasilu „Zadružne zveze“ v Ljubljani (št. 12, leto 19.) je priobčil Miloš Štibler, revizor celjske Zadružne zveze za naše zadružništvo zelo aktualen članek: Ustvarimo enotno slovensko zadružno organizacijo. Vsled velike važnosti izvedbe enotne organizacije zadružništva za naše gospodarsko življenje se nam zdi umestno, da podamo temeljne misli omenjenega članka.

Vodilna misel pri ustanavljanju slovenskih posojilnic pred približno 40. leti je bila političnega značaja: ustvariti Slovincem narodne denarne zavode. Vsakdo je smatral prve slovenske posojilnice kot važno politično bojno sredstvo proti drugojezičnim sosedom. Kakor pa so predstavljale posojilnice v dobi narodnega probujanja važno bojno sredstvo proti tujcem, tako je prešlo to politično pojmovanje posojilništva na slovenske politične stranke.

I te so izrabljale posojilnice in druge zadružne organizacije kot bojno sredstvo v medsebojnem boju. Kot zastopnice demokratično organiziranega kapitala so se naše zadrugе nehote borile proti izkoriščanju zasebnega in nedemokratično organiziranega kapitala in vzgajale v ljudstvu zmisel za gospodarsko organizacijo. Toda teh temeljnih točk zadružnega gospodarstva slovensko oko dolgo ni spoznalo, temveč je videlo le milijone zadružnega kapitala, ki je izvrstno služil v boju proti narodnim nasprotnikom in ki je v poznejši dobi igral važno vlogo v bojih domačih političnih strank. Ali strankarska strast in skrb za obstoj posameznih

zveznih organizacij je navajala k ustanavljanju konkurenčnih in drugih nepotrebnih zadrug. Pričele so se polemike o zadrugah, ki so imele jako malo stvarnosti. Strankarske strasti so se končno zanesle tudi v posamezne zadrugе in vse poslovanje se je premnogokrat oziralo samo na strankarske interese (dovoljevanje posojil, sklepanje pogodb, volitve zadružnega vodstva, nastavljanje uradništva.) Vsled napak zadružništva so sledili polomi, prostovoljne likvidacije in konkurzi. Vzrok temu je nedvomno iskati v razvoju zadružništva pod izključnim vplivom strankarsko političnih interesov.

Posamezni zadružni neuspehi so glasno opozarjali na storjene napake. Razentega so vplivali naboljšanje zadružnega dela: razvoj zadružnih zavodov je potreboval stalnega uradništva, odgovornost voljenih funkcionarjev je postajala vedno večja. Tako je bilo več ljudi, ki so se vsled poklica pričeli baviti z zadružnimi zadevami, kar je zelo pospeševalo spoznanje dobrih zadružnih načel.

V zadnjih letih pred vojno se je o slovenskem zadružništvu obilo razpravljalo in so se posebno zadružne zveze resno trudile za napredek. Raziskavati se je začelo gospodarsko bistvo zadrugе.

Na podlagi dosedanjih izkušenj spoznavamo, da mora v zadrugi vladati strogo demokratičen duh. Zadruga stremi za tem, da združi k skupnem gospodarskem delu po zadružnih gospodarskih načelih vse v njenem okrožju delujoče osebe in zahteva enotno organizacijo slovenskega zadružništva.

Doslej je politično strankarski interes

skoraj odločilno vplival na ustanavljanje in delovanje zadrug, odslej naj bi bil merodajen le gospodarski interes združnikov. Če hočemo poizkusiti prehod v enotno organizacijo ne smemo prezreti dejstva, da so doslej politične stranke odločilno vplivale na slovenski združniški razvoj in da vsled tega ni možno kratkomalo iztrebiti njihovega vpliva; zato je ustvariti enotno združniško organizacijo s sodelovanjem in sorazmernim sodločevanjem vseh strank. Taka ureditev pa je mogoča le s pomočjo proporcionalnega volilnega načina. Politični strankarski interes bo v skupni organizaciji kmalu odpravljen, stvarni gospodarski razlogi ga bodo premagali.

Podlago za proporcionalne volitve v skupni združni organizaciji sme tvoriti le združnik in ne delež ali zadruga. Ta podlaga je s stališča združnega znanstvenega spoznanja najpravilnejša in z ozirom na ustroj posameznih slovenskih zadrug tudi edino možna. Če bi se določilo, da vplača vsaka zadruga zvezi toliko deležev po 10 K, kolikor ima sama članov in da ima potem na občnem zboru zveze tudi ravno toliko glasov, za kolikor članov je vplačala deleže,

tedaj bi bilo s tem doseženo dvoje: Zveza bi spravila za začetek zadosten deležen kapital skupaj, za glasovanje na zvezinih zborovanjih pa bi bila dana najpravilnejša podlaga. Zadruga mora stremiti predvsem za visokim deležnim kapitalom, uvaževati pa mora tudi združna demokratična načela.

S koncentriranim združnim kapitalom bi se v prvi vrsti ustreglo že obstoječim zadrugam, ki so doslej pogrešale dobro in močno urejeno združno kreditno centralo. V drugi vrsti pa bi bila s tem odprta pot za nadaljni razvoj denarnega združništva, predvsem združnega blagovnega prometa.

Velika ugodnost enotne združne organizacije bo tudi v tem, da bo omogočeno stvarnejše, popolnejše delo. Ves združni pouk, organizatorično delo in vse poslovanje bo postalo enotnejše; vobče bo to pospeševalo združno literarno delovanje. Tudi slovensko politično življenje utegne imeti od take ureditve svoj dobiček. Zadrug ne bo več mogoče uporabljati v malovredne strankarsko politične agitacijske svrhe kakor doslej, politični delavec bo primoran poiskati novih boljših sredstev za svoje udejstvovanje.

E. Remov.

Spomni se!

V daljno Ameriko si hodil kopat
tujo rudo v romunske in ruske šume
sekat tuji les. V tujem jeziku ti je pisana
postava.

Kdo čuva podzemske zaklade domače
zemlje, kdo les domačih gozdov? Kako
se glasi tvoja stara pravda?

S a m o.

POJASNILO.

Na zadnjem strankinem zboru jugoslovanske socijalno demokratične stranke je nastopila »Soc. oml.« le z načelno izjavo, od vsega začetka ni imela namena posegati v debato, ker so bili vsi njeni člani — razen enega — le gostje na strankinem zboru in niso imeli mandatov. O izjavi sami ni bilo debate. Tudi če bi bilo prišlo do debate, bi bila ostala neplodna, ker so nasprotstva med opozicijo in vodstvom stranke pregloboka, kakor da bi jih mogla premostiti tudi večurna debata. Bodoči razvoj v stranki in izven stranke bo šele privedel do tega, da se nasprotstva ublaže ali pa še poostre. Obstoječih nasprotstev ne more utajiti nihče, in brezpomembno je, če zatrjujejo v »Napreju«, da je soglašala opozicija s sprejetimi resolucijami, ker je baje soglašal sodrug Golouh z njimi. Ta trditev je očitna potvara. Sodrug Golouh, ki je imel od »Soc. oml.« edino ta mandat, da prečita njeno izjavo, je glede Tumove resolucije precizno izjavil, da pač soglaša z onim delom resolucije, ki govori o splošnih demokratičnih zadevah, **da pa ne soglaša z onim delom, ki se tiče narodnega vprašanja.** Ali ni to dovelj jasna ugotovitev obstoječega nasprotstva? Pri Čobalovi resoluciji o jugoslovanski deklaraciji je ugotovil Golouh, da je ta resolucija previden političen akt in plod opozicijskega gibanja v stranki in da zato tudi glasuje zanjo. Iz vsega tega jasno sledi, kako pretirane so trditve v »Napreju«, da je govornik Soc. oml. — torej tudi vsa Soc. oml. — zadovoljna s sprejetimi resolucijami. Vse te trditve izvirajo iz namena, da se prikrije pred strankinimi pristaši in nepoučeno javnostjo opozicija v stranki.

A. Š.

Pri nakupu različnega oblačilnega blaga se

blagovolite poslužiti veletrgovine

A. E. Skabernè Ljubljana.

Založništvo „Umetniška propaganda“ Ljubljana

Edicije „Umetniške propagande“ I. zbirka 10 razglednic po origin. slov. umetn. K 2.—	Album „Begunci“ z verzi A. Gradnika K 6.—
Gasparijeva serija 6 razgl. „ 1:20	„Slov. Madona“ po orig. Fr. Klemen- čiča, velika stenska slika br. okv. „ 34.—
Smrekarjeva „ 6 „ „ 1:20	z okvirjem „ 60.—
Fr. Tratnik „Begunci“ 6 razgl. „ 1:20	Album 10 umetniških reprodukcij po originalnem slov. umetništvu v
Fr. Tratnik 4 risbe na razgl. „ 80	obliki razglednic „ 2.—

Naročila sprejema „Umet. propaganda“ v Ljubljani, Sodna ulica 5.

Obiskujte **KINO „CENTRAL“** Obiskujte

KINO „CENTRAL“

v deželnem gledališču, Ljubljana.

Nogavice, pletenine, perilo in drugo različno v to
stroko spadajoče blago

kupite najceneje v specialni trgovini

A. E. Skabernè Ljubljana.

♥ Tiskovine vseh vrst ♥

kakor: časopise, knjige, brošure, cenike, lepake, letake, vsprede, tabele, račune, kuverte in pisemski papir s firmo, vizitke, naslovnice,

♥ računske zaključke ♥

in vsa v to stroko spadajoča
dela izvršuje ukusno in ceno

„Zvezna tiskarna“

: v LJUBLJANI, Stari trg šte. 19. :

V zalogi ima tiskarna tudi vse po najnovejših predpisih izvršene obrazce za slavne občinske urade, aprovizračne odbore, cestne odbore, zadruga, gg. trgovce, odvetnike in notarje, gostil-
===== ničarje itd. =====